

♦♦♦ HÁMORI ANTAL

Az orvos lelkiismereti szabadsága és a *duplex effectus* elve az állapotos nő életveszélye esetén

Egyházjogi aspektusok

A „magzati élet védelméről szóló” 1992. évi LXXIX. „törvény” 14. §-a kimondja: „A terhességmegszakítás elvégzésére, illetve az abban való közreműködésre – az állapotos nő életét veszélyeztető ok kivételével – orvos és egészségügyi szakdolgozó nem kötelezhető.” E rendelkezés kapcsán felvetődik a kérdés: Az orvos és az egészségügyi szakdolgozó az állapotos nő életveszélye esetén nem tagadhatja meg a művi abortuszban való részvételt? A kérdés helyes megválaszolásához meg kell néznünk egyrészt a születő gyermek életének értékét, az ezt tükröző tanítói hivatali megnyilatkozásokat és kánonjogi szabályozást, másrészt pedig a „szabadság”, ezen belül a lelkiismereti szabadság mibenlétét, erkölcsi teológiai összefüggéseit és a „*duplex effectus*” elvét.

1. A SZÜLETŐ GYERMEK ÉLETÉNEK ÉRTÉKE A TANÍTÓHIVATALI MEGNYILATKOZÁSOK FÉNYÉBEN

Az orvos, valamint az egészségügyi szakdolgozó lelkiismereti szabadságának és a „*duplex effectus*” elvének az állapotos nő életveszélye esetén történő helyes értelmezéséhez és alkalmazásához világosan látni kell a születő gyermek (az emberi embrió, magzat) egyenlő értékét; vagyis azt, hogy az egyik emberi élet sem értékesebb, mint a másik: az embrionális, magzati korban lévő gyermek élete is egyezően tisztelendő, védendő édesanyja és édesapja életével, akkor is, ha az édesanya élete veszélyeztetve van.¹

Az emberi embriót, magzatot megillető ezen egyenlő méltóság a fogantatás pillanatától kezdve fennáll. Ez abban az esetben is így van, ha a születő gyermek

mesterséges körülmények között él. A még be nem ágyazódott születő gyermek is ember, aki feltétlen jogalany, teljesen jogképes személynek tekintendő.² II. János Pál pápának az élet védelméről szóló enciklikájában³ olvashatjuk, hogy „a művi abortusz, bárhogyan hajtják végre, egy ember megfontolt és közvetlen megölése életének kezdeti szakaszában, a fogantatás és a születés közötti időben”. A Szentatya a családokhoz írt levelében⁴ is rögzíti, hogy „az ember már fogantatása pillanatában az isteni örökkévalóságra van rendelve”.⁵

A *Katolikus Egyház Katekizmusa*⁶ 2270. pontjában kimondja, hogy az emberi életet fogantatása pillanatától feltételek nélkül tisztelni és védeni kell; az emberi lény személyi jogait létének első pillanatától fogva el kell ismerni, ezek közé tartozik minden ártatlan lény sérthetetlen joga az élethez.⁷

¹ Ld. XI. PIUS PÁPA, *Casti connubii* kezdetű enciklika a keresztény házasságról, 1930. december 31. (CastiC), in *Acta Apostolicae Sedis* (AAS) 22 (1930) 539–592, III. 2. c) pont. Eme ártatlan és védekezésre képtelen ember magzati korban lévő gyermekként, illetve születő gyermekként történő megnevezéséhez ld. pl. II. JÁNOS PÁL PÁPA, *Evangelium vitae* kezdetű enciklika, 1995. március 25. (EV), in AAS 87 (1995) 401–522, magyarul: (Pápai megnyilatkozások (PM) XXVI) (ford. Diós István; SZIT, Budapest 1995) 152, 5. pont („még meg nem született gyermekek”); MAGYAR KATOLIKUS PÜSPÖKI KONFERENCIA, *Az élet kultúrájáért, A Magyar Katolikus Püspöki Konferencia körlevele a bioetika néhány kérdéséről* (MKPK 2003. évi bioetikai körlevele) (SZIT, Budapest 2003) 54. pont („magzati korban lévő gyermek”), vö. uo. 60. pont („a magzattal fogantatása pillanatától személyként kell bánni”), ld. még uo. 67. (51–59., 61–66.). Vö. II. Vatikáni Zsinat, *Gaudium et Spes* kezdetű lelkipásztori konstitúció az Egyház és a mai világ viszonyáról, 1965. december 7. (GS), in AAS 58 (1966) 1025–1115, 51. pont („...az abortusz és a csecsemőgyilkosság szégyenletes gaztett” – nefanda crimina); VI. PÁL PÁPA, *Humanae vitae* kezdetű enciklika a gyermekvállalásról, „a helyes születésszabályozásról”, Róma, 1968. július 25. (HV), in AAS 60 (1968) 468–491, *Enchiridion Vaticanum* (Bologna 1968) 1621–1661, magyarul: „Amit Isten egybekötött” (SZIT, Budapest 1986) 79–96, 14. pont; II. JÁNOS PÁL PÁPA, *Familiaris consortio* kezdetű apostoli buzdítás az egész katolikus Egyház püspökeihez, papjaihoz és híveihez a keresztény család feladatairól a mai világban, 1981. november 22. (FC), in AAS 74 (1982) 81–191, magyarul: (ford. Diós István; SZIT, Budapest 2002) 114, 30. pont; HITTANI KONGREGÁCIÓ, *Donum vitae* kezdetű instrukció a kezdődő emberi élet tiszteltéről és az utódnemzés méltóságáról, 1987. február 22. (DonumV), in AAS 80 (1988) 70–102.

² Ld. uo. és PÁPAI KÓDEXMAGYARÁZÓ BIZOTTSÁG (1989. március 1-től: PÁPAI TÖRVÉNYSZÖVEGYRÓZÓ TANÁCS) hiteles törvényt magyarázata (PCI, Resp.), 1988. január 19., pápai jóváhagyás: 1988. május 23., kihirdetés: 1988. december 12., in AAS 80 (1988) 1818.: „...eiudem fetus occisione quocumque modo et quocumque tempore a momento conceptionis procuratur.” – ad 1983. évi (hatályos) *Codex Iuris Canonici* (CIC) 1398. k.; vö. *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium* (CEO) 1450. k. 2. §. Ld. CIC 16. k. A kérdés, amely e Bizottság elé került, az volt, hogy: „Vajon magzatelhajtáson (abortuszon), amelyről az 1398. kánonban van szó, csak az éretlen magzat kivetése értendő-e, vagy ugyanazon magzat megölése is, bármilyen módon (quocumque modo) és bármely helyen is végzik a fogantatás pillanatától kezdve?” A fogantatás *pillanata*, mint kezdő időpont magából a kánon szövegéből is nyilvánvaló, mivel ott időbeli megszorítás nincs, a törvényeket pedig a szavak sajátos

Az Egyház az első századtól kezdve hangsúlyozta minden szándékos abortusz erkölcsi rosszását. „Ez a tanítás nem változott és változatlan marad. A közvetlen, azaz akár célként, akár eszközként szándékolt abortusz súlyosan ellenkezik az erkölcsi törvénnyel.”⁸ Már a *Didakhé* megfogalmazta: „Ne öld meg a magzatot abortusszal, és ne pusztítsd el a születése után.”⁹

A II. Vatikáni Zsinat megfogalmazásában az életet a fogantatástól kezdve a legnagyobb gonddal oltalmazni kell: az abortusz és a csecsemőgyilkosság szégyenletes gaztett („utálatos bűncselekmény”).¹⁰ Az Egyház tanítása szerint: „A személy elidegeníthetetlen, alapvető jogai közé tartozik az élethez és a testi épséghez való jog, mellyel minden emberi teremtmény rendelkezik fogantatása pillanatától egészen a halálig.”¹¹ „A magzatot a fogantatás pillanatától megillető tiszteletből és védelemből következik, hogy a törvénynek megfelelő büntetéssel kell válaszolnia a magzat jogainak bármely szándékos megsértésére.”¹² „Mivel

---

jelentése szerint kell érteni (vö. CIC 17. k.). Már Nagy Szent Baszileosz kánonjai sem tettek különbséget „kiformálódott” és „még formátlan” magzat között: mindkét eseti körben gyilkosságnak minősült a cselekmény. Ld. ERDŐ Péter, *Magzatvédelem a mai egyházjogban*, in *Távlatok 5* (1995) 3-4/343-344. A téma egyházjogi vonatkozásainak részletes kifejtését ld. HÁMORI Antal, *Életvédelem a katolikus Egyház jogrendjében világi jogi összehasonlítással* (imprimatur: Erdő Péter; SZIT, Budapest 2006) XVII, 474. A világi jogi irodalomból ld. pl. HÁMORI Antal, *A magzat élethez való joga* (Logod Bt., Budapest 2000) 153. A „hatályos” magyar állami „jog” – hasonlóan számos világi jogrendhez – jelentős különbséget tesz aszerint, hogy a magzat az anyaméhben (-testen) belül vagy azon kívül, mesterséges körülmények között van. Ld. 1992. évi LXXIX. tv. 1. §, 1997. évi CLIV. tv. 165-187. Az állami „jog” ezen különbségtétele a magzatelhajtás további – véleményem szerint alkotmányellenes – dekriminalizációját jelenti, akárcsak az abortív hatású szerek, eszközök (pl. spirál) használatának állami „legalizációja”.

³ Ld. EV 58. pont.

⁴ Ld. II. JÁNOS PÁL PÁPA, *Levél a családokhoz*, 1994. február 2. (ford. Diós István; SZIT, Budapest 1994) 9. pont.

⁵ Ld. továbbá uo. 15. pont („...fogantatásuk pillanatától...”). Josemariá Sanchis megfogalmazásában: „A magzat kifejezés a világrahozatal gyümölcse, a fogantatástól a születésig terjedő szakaszban.” „Megölni annyit jelent, hogy halált okozni, ...” Ld. SANCHIS, J. M., *L'aborto procurato: aspetti canonistici*, in *Ius Ecclesiae* (1989) 2/667-668 (663-677): „Il termine feto indica il futuro della generazione umana, nell'arco di tempo che va dal concepimento fino alla nascita.” „Uccidere significa causare la morte, ...”.

⁶ Ld. *A Katolikus Egyház Katekizmusa*, 1997. augusztus 15. (KEK) (Szent István Kézikönyvek 6) (a latin mintakiadás fordítása, ford. Diós István; Budapest 2002) 863.

⁷ Egységes és oszthatatlan ember-felfogás. Részletesen ld. DonumV I.1. pont, in AAS 80 (1988) 79.

⁸ KEK 2271., 2322.

⁹ 2,2. Ld. EV 54. pont. Vö. *Barnabás levél* 9,5; Tertullianus, *Apologetika* 9,8.

¹⁰ GS 27., 50-51. pont; ld. EV 58-63. pont; KEK 2322. Vö. Mt 25,40b: „amit e legkisebb testvéreim közül egygel is tettetek, velem tettétek”; Jn 8,34; Róm 1,28; Zsid 12,22-24. Ld. MKPK 2003. évi bioetikai körlevele 17. pont.

¹¹ DonumV III. pont, in AAS 80 (1988) 98-99.

¹² Uo. 99.

a magzattal fogantatása pillanatától kezdve személyként kell bánni, épségét a lehetőségekhez képest a többi más élőlényhez hasonlóan védelmezni, gondozni és ápolni kell.”¹³

A *Katolikus Egyház Katekizmusa* azt is kimondja, hogy: „Minden emberi élet a fogantatás pillanatától¹⁴ a halálig szent, mert az emberi személyt az élő és szent Isten önmagáért akarta a maga képére és hasonlatosságára teremteni.”¹⁵ Az emberi élet Istentől függő, szent valóság,¹⁶ amely kezdetétől fogva föltételezi a Teremtő tevékenységét, és mindig különleges kapcsolatban marad a Teremtővel, az emberi élet egyetlen céljával. Egyedül Isten az élet ura, kezdetétől a végéig.¹⁷ Az ember különleges helyet foglal el a teremtmények között, hiszen az egyetlen, akit Isten önmagáért akart,¹⁸ és aki párbeszédre képes vele.¹⁹

¹³ KEK 2274., és 2323.; vö. FC 26. pont; II. JÁNOS PÁL PÁPA, *Beszéd az ENSZ 34. közgyűlésén*, 1979. október 2., 21, in AAS 71 (1979) 1159; HITTANI KONGREGÁCIÓ, *Nyilatkozat a művi abortuszról (Declaratio de abortu procurato)*, 1974. november 18. (MA), in AAS 66 (1974) 730–747, 11–13. pont; EGÉSZSÉGÜGY PÁPAI TANÁCSA, *Az Egészségügyben Dolgozók Chartája*, Vatikánváros, 1994 (EDC) (Római Dokumentumok IX) (ford. Leszkovszky Gy. Pál; SZIT, Budapest 1998) 134, 61. pont. A *Donum vitae* kezdetű instrukció kimondja, hogy a magzati vizsgálat erkölcsileg akkor megengedett, „ha tiszteletben tartja az embrió és az emberi magzat életét és épségét, és minden egyes magzat megtartására vagy gyógyítására irányul ... De súlyosan ellenkezik az erkölcsi törvénnyel, ha a vizsgálat eredményétől függ az abortusz. A diagnózisnak nem szabad azonosnak lennie a halálos ítélettel.” „Megengedettnek kell tekinteni az emberi magzaton végzett beavatkozásokat azzal a föltétellel, hogy tiszteletben tartják a magzat életét és épségét, nem jelentenek számára túlzott kockázatot, hanem gyógyítására, egészségi állapotának javítására vagy életben tartására irányulnak.” „Erkölcstelen emberi magzatokat azzal a szándékkal létrehozni, hogy 'biológiai alapanyagként' hasznosítsák.” „Bizonyos beavatkozási kísérletek a kromoszóma- vagy génörökségbe nem gyógyító jellegűek, hanem arra irányulnak, hogy valamilyen szempont (pl. fiú-leány, erős-ökös, alacsony-magas) szerint meghatározott tulajdonságú emberi lényeket hozzanak létre. Az ilyen beavatkozások ellentétesek az emberi lény személyi méltóságával, sérthetlenségével és egyetlen, meg nem ismételtető identitásával.” Ld. I. 2–6. pont, in AAS 80 (1988) 79–85. Az emberi szaporodásba történő beavatkozásokhoz (részletesen) ld. uo. II. Vö. EV 14. pont; MKPK 2003. évi bioetikai körlevele 57. pont („...az örökletes vagy más betegség nem ok a magzat elpusztítására. Az ember léte és létének minősége nem áll azonos etikai síkon.”), 60. pont. Ld. II. JÁNOS PÁL PÁPA, *Beszéd a „Mozgalom az életért” ülésén*, 1982. december 3., in *Insegnamenti di Giovanni Paolo II, V/3* (Città del Vaticano 1983) 1511–1512; EDC 61. pont.

¹⁴ Ld. MA 12–13. pont; *Donum V I. 1.*, III. pont; PCI, Resp., 1988. XII. 12., in AAS 80 (1988) 1818. Vö. MKPK 2003. évi bioetikai körlevele 24., 27., 29–30., 41–42., 60. pont; KEK 2274.

¹⁵ KEK 2319. Vö. 1Jn 4,7–11,19; Jn 4,19: „Azért szeretjük (az Istent), mert ő előbb szeretett minket.”; Kol 1,15; GS 36. pont; II. JÁNOS PÁL PÁPA, *Veritatis splendor* kezdetű enciklika a Katolikus Egyház minden püspökének az Egyház erkölcstanának néhány alapvető kérdéséről, 1993. augusztus 6. (VS), in AAS 85 (1993) 1133–1228, magyarul: (PM XXIV) (ford. Diós István; SZIT, Budapest 1993) 10., 34., 92. pont; MKPK 2003. évi bioetikai körlevele 8. pont: „Amikor az Isten iránti érzés megsérül, veszélybe kerül az ember iránti érzés is: 'a teremtmény a Teremtő nélkül a semmibe zuhan ... és ha Isten feledésbe merül, maga a teremtmény érthetlenné válik' (GS 36). Ha az ember az élet pusztá fizikai valóságának foglya lesz, akkor az bizonyos értelemben 'dologgá' silányul, amely könnyen szabadon uralhatóvá és manipulálhatóvá válik. Így a lét értékei helyébe a birtoklás dologi lépnek.”

II. János Pál pápa is számos megnyilatkozásában hangsúlyozta, hogy az ártatlan emberi élet közvetlen és szándékos kioltása mindig súlyosan erkölcs-telen.²⁰ „A megfontolt döntés arról, hogy egy ártatlan embert megfosszanak az élettől, erkölcsi szempontból soha nem engedhető meg, sem mint cél, sem mint jó célra vezető eszköz. Súlyos engedetlenség ugyanis az erkölcsi törvénnyel, sőt magával Istennel szemben, aki szerzője és oltalmazója az életnek; továbbá ellentmond az igazságosság és a szeretet alapvető erényének.”²¹

A tanítóhivatali megnyilatkozások szerint az emberi élet – így a születő gyermeké is – Isten védelme alatt áll;²² Ő lehelte azt az emberbe, az Ő ajándéka; véget vetni, visszavonni is csak Neki van joga: „senki semmilyen körülmények között

12. pont: „Az emberi méltóság alapja nem az értelem és a szabad akarat gyakorlásának aktuális képessége, hanem az emberi fajhoz tartozás ténye.”

¹⁶ Vö. II. JÁNOS PÁL PÁPA, *Dominum et vivificantem* kezdetű enciklika a Szentlélekről, 1986. május 16., 4. pont; EV 2., 29–45., 53. pont.

¹⁷ Vö. KEK 2258.; MTörv 5,17; 30,15–20; 32,4,39; Jn 1,1–5,12–13; 3,3,13–15,21,34; 5,26; 6,33,40; 8,12; 10,10,17; 11,4–6,25–26; 12,31–32; 14,6; 15,13; 19,30,37; Préd 3,11; Jób 12,10; 34,15; Sir 17,3,6; Bölcs 2,23; 11,26; Iz 35,5–6; 49,15; 53,10–11; 61,1; 65,20; 66,1–2,12–13; Zsolt 8,5–6; 15,5; 21,10; 29,3–4; 70,5–6; 101,12; 102,3,14; 103,29; 115,10; 125–126; 127,3–4; 130,2; 138,1,13–16; Zsid 1,3; 10,9; Kol 1,15; 1Kor 15,45; Lev 19,18; 1Jn 3,1–2,14–15; Ter 1,28; 2,15–18,24; 4,9–15; 5,1–3; 9,5–6; 15,5; 1Sám 2,6; Óz 11,4; Kiv 20,13; 21,12–27; 22,20–26; 23,7; 34,28; Mt 4,4,23–25; 5,17,21–22,38–48; 6,25–34; 7,12; 10,7–8; 19,4,16–18; 25,31–46; 27,52; Róm 5,8,12–21; 8,29; 13,9–10; Jer 1,5; 10,8–12; 2Mak 6,23; 7,22–23; Lk 1,24–25,38; 2,11; 4,18; 5,31–32; 23,33–34,43–46,48–49; Sir 17,9; 41,5–6; Mk 6,13,17–29; 8,35; 10,45; 15,24–36,39; 16,18; Bár 4,1; ApCsel 7,38; 10,38; Jer 2,13; 19,4; 31,31–34; Ám 2,7; Ez 22,2–3; 24,6–9; 36,25–26; Szám 21,8–9; 1Pt 2,21; GS 12., 50.; FC 28.; EV 46–51., 55., 57. pont.

¹⁸ Vö. GS 14., 24.; VS 13. pont. Ld. KEK 1703.: „A szellemi és halhatatlan lélekkel fölrüházott emberi személy a Földön ’az egyetlen teremtmény, amelyet Isten önmagáért, vagyis az emberi személyért akart’. Fogantatása *pillanatától* örök boldogságra rendelt lény.”

¹⁹ Ld. MKPK 2003. évi bioetikai körlevele 13., és 14. pont.

²⁰ Ld. pl. EV 57. pont.

²¹ Uo. Vö. „Senki és semmi nem hatalmazhat föl ártatlan ember megölésére, legyen az embrió vagy magzat, kisgyermek vagy felnőtt, öreg, gyógyíthatatlan beteg vagy haldokló. Ezenfölül senki sem kérhet ilyen gyilkos beavatkozást sem önmaga, sem hozzátartozója számára; és sem kifejezetten, sem hallgatólagosan bele nem egyezhet. Továbbá semmiféle tekintély sem hajthatja végre vagy engedélyezheti törvényesen.” – HITTANI KONGREGÁCIÓ, *Iure et bona* kezdetű nyilatkozat az eutanáziáról, 1980. május 5., in AAS 72 (1980) 542–552, 546; és EDC 136–137. pont. Vonakozó irodalom (az EV olvasata tekintetében): DE PAOLIS, Velasio, *Cultura della vita o cultura della morte? Ossia diritto della vita o della morte?*, in *Folia Theologica* 8 (1997) 13–41. Vö. még Zsolt 50,5–6; KEK 2263–2267., 2320.; EV 17., 20. és 56. pont; II. JÁNOS PÁL PÁPA, *Beszéd az „Élethez való jog Európában” konferencia résztvevőihöz*, 1987. december 18., in *Insegnamenti di Giovanni Paolo II, X/3* (Città del Vaticano 1988) 1446.

²² Vö. Ter 37,26; Iz 26,21; 46,3; Jób 10,8–12; Zsolt 21,10–11; Ez 24,7–8; Lk 1,39–45; ld. EV 9. pont („Isten nem hagyhatja büntetlenül a bűncselekményt: a meggyilkolt vére a földből, melyre kiomlott, követeli, hogy Isten igazságot szolgáltasson”, „Isten azonban ... akkor is irgalmas, amikor büntet”: „Jelet tett Káinra, hogy meg ne ölje őt senki, aki találkozik vele” – Ter 4,15; vö. halálbüntetés és bosszú tilalma).

nem ragadhatja magához az ártatlan emberi élet közvetlen kioltásának jogát”,²³ „az élet, főként az emberi élet egyedül Istené: ezért aki ember életére tör, bizonyos értelemben magára Istenre támad”.²⁴ Az abortusz súlyos bűn, amely ellenkezik a természettörvénnyel.²⁵ „Akit megölnek, olyan ember, aki jelentkezik az életre, azaz olyan ártatlan, hogy ennél ártatlanabbat el sem lehet képzelni: soha nem tekinthető támadónak, még kevésbé jogtalan támadónak! Gyenge, annyira tehetetlen, hogy még egy újszülött sírásának és nyöszörgésének védekező jeleitől is meg van fosztva. Teljesen rá van hagyva annak oltalmára, aki méhében hordozza.”²⁶

A Teremtő az életet az ember felelős gondoskodására bízta; nem azért, hogy önkényesen bánjon vele, hanem hogy bölcsen őrizze és szerető hűséggel gondolja azt.²⁷ Isten drága ajándéka, az emberi élet alapvető örök érték, amely a kezdetétől a végéig szent és sérthetetlen (érinthetetlen).²⁸ Az élet nem pusztán személyes, hanem közösségi, társadalmi érték is. Ennek megfelelő védelmét a világi társadalomban is biztosítani kell.²⁹

A polgári törvény az élet egyetlen területén sem helyettesítheti a lelkiismeretet, és olyan szabályokat sem diktálhat, amelyek illetékességi körén kívül esnek.³⁰ Miként II. János Pál pápa *Evangelium vitae* kezdetű enciklikájában hangsúlyozta: minden ember szívében hordozza az élet igenlését.³¹ Az ember a teljes és tökéletes életre teremtett. Ez alapozza meg az emberi élethez – például a születő és a haldokló emberi élethez – való helyes erkölcsi magatartást.³² A polgári törvény feladata a közjó biztosítása azáltal, hogy tiszteletben tartja és

²³ Vö. KEK 2258., 2263–2267., 2321.; GS 51.; EV 56. pont; DonumV Bev. 5. pont, in AAS 80 (1988) 76–77.

²⁴ Ld. EV 9. pont.

²⁵ Vö. Jer 1,4–5; Zsolt 139,15; DonumV I. 2. és 3. pont, in AAS 80 (1988) 79–80, 98–99; KEK 2271.; EV 11., 13. („...a ’fogamzáseellenes magatartás’ rosszasága – ami lényegesen különbözik az atyáság és anyaság felelős gyakorlásától, a házasság aktusa teljes igazságának tiszteletben tartásától – épp fölerősíti az abortusz kísértését, ha mégiscsak megtörténik egy nem kívánt élet fogantatása. Az abortuszt támogató kultúra éppen ott bontakozott ki, ahol elvetik az Egyház fogamzásgátlást tiltó tanítását. Kétségtelen, a fogamzásgátlás és az abortusz erkölcsi szempontból fajlagosan különböző rosszak: az első a nemi aktus – mint a házastársi szeretet sajátos kifejezése – igazságának mond ellent, a második elpusztít egy emberi életet; az első a házastársi tisztaság erényével ellenkezik, a második az igazságossággal, és közvetlenül sérti a ’ne ölj’ isteni parancsot.”) és 16. pont.

²⁶ Ld. EV 58. pont.

²⁷ Ld. uo. 76. pont.

²⁸ Ld. Ter 4,8–10; Kiv 20,13; 21,12–27; 23,7; 24,8; 34,28; Lev 17,11; Mt 26,28; Jn 3,16; 13,1; 19,34; Róm 2,14–15; 1Kor 15,54–55; Zsid 7,25; 1Pt 1,18–19; Jel 21,4; GS 43., 51., 73–76. pont; II. JÁNOS PÁL PÁPA, *Christifideles laici* kezdetű, szinódus utáni apostoli buzdítás a világi krisztushívőknek az Egyházban és a világban betöltött hivatásáról és küldetéséről, 1988. december 30. (CL), in AAS 81 (1989) 472, 393–521, 37–39., 42. pont; EV 2., 9., 16., 22., 25., 34., 39–41., 43., 56. pont; KEK 2258., 2263–2267., 2321., 2378. („A gyermek ... ajándék. ’A házasság legnagyobb ajándéka’ egy emberi

megvédi az emberek alapvető jogait, előmozdítja a békét és a közérkölcst. A cél, hogy valamennyien „békés és nyugodt életet élhessünk, minden jószágban és tisztaságban”.³³

Minden közhatalomnak (így a világi jogi törvényhozónak is) alapvető feladata, hogy feltétel nélkül oltalmazza az emberi élet érinthetlenségét – a fogantatás pillanatától a természetes halálig, és segítse a személyt kötelességeinek teljesítésében. A közhatalom minden megnyilvánulása, amely akár nyíltan, akár burkoltan tagadja vagy sérti ezt a követelményt, ellentmond rendelkezésének, és nélkülöz minden jogi erőt.³⁴ Amikor a hatalom hordozói az erkölcsi renddel és Isten akaratával ellenkező „törvény”-t hoznak vagy parancsot adnak, ezek lelkiismeretben nem köteleznek (ilyen esetben a hatalom szétfoszlik és igazságtalansággá fajul).³⁵ Minden, emberek által hozott „törvény” annyiban törvény, amennyiben a természeti törvényből ered; ha pedig eltér a természeti törvénytől, már nem törvény, hanem a törvény romlása („Nem törvény az, ami nem igazságos.”).³⁶

Az abortuszt (és tegyük hozzá: az „eutanáziát”) „engedélyező” vagy támogató „törvények” nemcsak az egyes emberek javával állnak szöges ellentétben, hanem a közjával is; ezért nem rendelkeznek jogi érvénnyel. Ha egy polgári törvény „törvényesíti” az abortuszt (és az „eutanáziát”), automatikusan megszűnik erkölcsileg kötelező, igaz polgári törvénynek lenni.³⁷ Az abortusz – és az „eutanázia” – olyan büntettek, amelyeket semmiféle emberi törvény nem törvényesíthet. Az ilyen jellegű „törvények” nem kötelezőek a lelkiismeretre; sőt azzal a

---

személy.”); EDC 11. („Az élet, amit Isten az embernek ad, ajándék, amellyel Isten a teremtményt önmagából részesíti.”), 22. („Az ember méltósága megköveteli, hogy Isten ajándékaként és a házastársi aktus gyümölcseként jöjjön a világra, amely aktus sajátosan és specifikusan a házastársak közötti, egyesítő és életet fakasztó szerelemhez tartozik, tehát természeténél fogva helyettesíthetetlen.”), 23–24. („ajándék”, „Isten ragyogó ajándéka”), 30., 42–43. és 136. pont („Az emberi élet sérthetlensége végső elemzésben azt jelenti és foglalja magában, hogy tilos minden olyan cselekedet, ami közvetlenül kioltja az emberi életet. Az ártatlan emberi lény élethez való jogának sérthetlensége fogantatásától haláláig jele és előfeltétele a személy sérthetlenségének, akinek a Teremtő az élet ajándékát adta.”); MKPK 2003. évi bioetikai körlevele 34., 36., 199., 270. pont.

²⁹ Vö. KEK 2274. és 2323.

³⁰ Ld. EV 71. pont; DonumV III. pont.

³¹ Ld. EV 40. pont.

³² Ld. Ter 1,27; Bölcs 9,2–3; EV 7. pont; MKPK 2003. évi bioetikai körlevele 28., 33–34. pont.

³³ Vö. 1Tim 2,2; CIC 1752. k.; II. Vatikáni Zsinat, *Dignitatis humanae* kezdetű nyilatkozat a vallás-szabadságról, 1965. december 7., in AAS 58 (1966) 929–946, 7. pont; EV 71. pont.

³⁴ Vö. EV 71–72. pont; XXIII. János pápa, *Pacem in terris* kezdetű enciklika, in AAS 55 (1963) 257–304, 273.

³⁵ Vö. EV 72. pont.

³⁶ Vö. uo.

³⁷ Vö. uo.

súlyos kötelezettséggel járnak, hogy lelkiismereti alapon kell szembeszegülni velük („inkább kell engedelmeskedni Istennek, mint az embereknek”). Az Isten iránti engedelmességből fakad az erő és a bátorság az emberek jogtalan „törvényei”-vel való szembeszállásra.³⁸

II. János Pál pápa *Evangelium vitae* kezdetű enciklikájában azt is kimondja, hogy: „A választás olykor fájdalmas, és megkövetelheti az embertől, hogy fölládozzon bizonyos állást vagy lemondjon az őt törvényesen megillető előmenetelről.” „A keresztények, mint minden jóakarátú ember, súlyos lelkiismereti kötelezettséggel arra hivatottak, hogy ne működjenek együtt olyan cselekményekben, melyek – bár a polgári törvény engedélyezi – ellenkeznek Isten törvényével. Erkölcsileg ugyanis soha nem szabad *tudva* és *akarva* együttműködni a rosszal.”³⁹

Ha tehát egy „törvény” természete szerint igazságtalan – például az abortuszt vagy az „eutanáziát” „engedélyezi” –, soha nem szabad alkalmazkodni hozzá, és nem szabad „részt venni egy ilyen törvényt támogató kampányban, sem rászavazni”.⁴⁰

Az Egyház vonatkozó tanításának mintegy összegzéseként elmondható tehát, hogy az egész társadalomnak tisztelnie, oltalmaznia és gyarapítania kell minden személy méltóságát, életének minden pillanatában és állapotában.⁴¹ Az ember megölése, az élet kioltása, így a magzatelhajtás, az „eutanázia”, és az öngyilkosság is súlyos bűn („szégyenletes gaztett”).⁴² Az élettel nem egyeztethető össze a személyi méltóság bármilyen megsértése.⁴³ Az ember élete és méltósága érinthetetlen. Az embernek tisztelettel kell lennie minden emberi teremtmény személyes méltósága iránt, létének első pillanatától kezdve. Az emberi méltóság alapja nem az értelem és szabad akarat gyakorlásának aktuális képessége, hanem az emberi fajhoz tartozás ténye.⁴⁴

³⁸ Vö. Róm 13,1–7; 1Pt 2,12–14; ApCsel 5,29; Kiv 1,17; Jel 13,10; EV 73. pont; MA 22. pont.

³⁹ Ld. EV 74. pont.

⁴⁰ Ld. uo. 73. pont; MA 22. pont. Vö. Róm 2,6; 14,12. Ha az országgyűlési képviselői szavazat az abortusz-„törvény” szigorítására vonatkozik, mert a szükséges politikai akarat hiánya miatt nem lehetséges teljesen hatályon kívül helyezni azt, a képviselő – akinek abortuszellenes véleménye köztudomású – leadhatja szavazatát, mivel csökkenteni akarja a világi „törvény” kárait (negatív hatásait); így ugyanis nem egy jogtalan „törvény” megalkotásához nyújt segítséget, hanem a rosszat kívánja visszaszorítani. Ld. EV 73. pont; HÁMORI Antal, „*Hogyan segíthet a jogász az orvosnak az életvédelemben?*”, in *Ökumené* 12 (2004) 4/36–42, *Tál és Kendő* 15 (2004) 2/4–6. Nem ez az eset forgott fenn a „magzati élet védelméről szóló” 1992. évi LXXIX. „törvény”, valamint a módosításáról szóló 2000. évi LXXXVII. „törvény” elfogadásakor. Az előbbi esetben, ha a törvényjavaslat („A” és „B” változat) nem kapta volna meg a többségi támogatást, akkor a magyar állami „jog” nem foglalta volna magába az abortusz-„jogot”. Az utóbbi esetben, ha a képviselők többsége nem szavazta volna meg a „törvény”-javaslatot, a „súlyos válsághelyzet” elnevezésű indikáció hatályon kívül helyezésre került volna. – Vö. Alkotmány 24. § (1)–(2) bek.; 48/1998. (XI. 23.) AB határozat.

Az emberi élet védelmének végső alapja, az élet két határpontján lévő, fizikai és lelki értelemben fokozottan sebezhető és kihasználható ember védelmének, támogatásának igazi forrása emberi mivolta, filozófiai kifejezéssel élve ontológiai meghatározottsága, istenképisége és megváltott volta. A sérülékeny, gyenge ember védelme szimbolikus értékkel is bír: a békés és szolidáris egymás mellett élést szolgálja. Ezért ennek a szemléletnek a világi jogalkotásban is tükröződnie kell.⁴⁵ A világi jog feladata, hogy valódi igazságosságban rendezett társadalmi együttélést biztosítson.⁴⁶

2. A SZÜLETŐ GYERMEK KÁNONJOGI VÉDELME (MAGYAR ÁLLAMI „JOGI” ÖSSZEHASONLÍTÁSSAL)

A születő gyermek kánonjogi védelme köréből érdemes kiemelni, hogy a hatályos *Codex Iuris Canonici* az 1397. és 1398. kánonjában, a *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium* az 1450. kánonjában szereplő, élet elleni büntetendő cselekmények törvényi tényállásaiban foglalt rendelkezések által büntetni rendeli az emberölést, ezen belül, kiemelten az eredményes magzatelhajtást.⁴⁷ A CIC-ben az eredményes magzatelhajtás⁴⁸ az emberölés minősített esete, a büntetés az önmagától beálló kiközösítés. A CCEO-ban – figyelemmel arra, hogy az 1450. kánon 1. §-a szerinti emberölés büntetése a „nagyobb kiközösítés”, és a CCEO nem ismeri a keleti hagyománytól idegen *latae sententiae* (önmagától beálló) büntetést⁴⁹ – az eredményes magzatelhajtás esetében a büntetési tétel nem szigorúbb, ugyanúgy „nagyobb kiközösítés”-ről van szó, mint az 1450. kánon 1. §-ában, az eltérés mindössze az, hogy a „feloldozás” a

⁴¹ Ld. EV 81. pont.

⁴² Vö. GS 27., 50–51. pont; Jak 2,15–16; Lk 16,19–31; Mt 25,40; Mk 8,36; Jer 1,5; Zsolt 139,15; Donum V I. 2–3. pont; EV 11., 13., 16., 58–63. pont; KEK 2271., 2322.; MKPK 2003. évi bioetikai körlevele 17. pont.

⁴³ Ld. pl. „Emberi embriókat vagy magzatokat kísérlet tárgyául vagy eszközül használni bűncselekmény emberi méltóságuk ellen.” – vö. MKPK 2003. évi bioetikai körlevele 266. pont.

⁴⁴ Ld. uo. 12. pont.

⁴⁵ Ld. uo. 119–120. pont. Vö. EV 70. pont.

⁴⁶ Ld. 1Tim 2,2; EV 71. pont.

⁴⁷ Ld. egységes és oszthatatlan ember-felfogás. Vö. PCI, Resp., 1988. december 12., in AAS 80 (1988) 1818. Ld. pl. EV 58. pont; CIC 1397. k., CCEO 1450. k. 1. és 2. § (vö. CCEO 1408., 1413., 1417. k., 728. k. 2. §); HOLLÓS János, *Jegyzetek a keleti egyházak törvénykönyvéhez* (Téglás 2003) I, 403–404 (396), II, 301, 311.

⁴⁸ Ld. CIC 1398. k., vö. CCEO 1450. k. 2. §.

⁴⁹ Ld. CCEO 1408. k.

megyéspüspöknek van fenntartva.⁵⁰ A CIC és a CCEO alkalmazásában tehát a magzatelhajtás kísérlete emberölési kísérletet jelent.⁵¹

A hatályos egyházi jog szerint abortuszon (magzatelhajtáson) az előzőekben említettek szerinti „magzat” („közvetlen”⁵²) szándékos megölését kell érteni („*abortum procurat*”, „*abortum procuravit*”), bármilyen módon illetve eszközzel (például spirállal, tablettával, kémiai anyaggal) és a fogantatás⁵³ pillanatától kezdve, bármilyen időben (függetlenül fejlettségi fokától, akár a

⁵⁰ Ld. uo. 1450. k. 2. §, 728. k. 2. §.

⁵¹ Ld. CIC 1397. k., CCEO 1450. k. 1. §.

⁵² Ld. KEK 2271.; HV II. 8–9. pont: „...mindenképpen téved az, aki a házaselet egészében előforduló termékeny aktusokkal igazolhatónak véli a szándékosan terméketlenné tett aktusokat, amelyek természetüknél fogva erkölcsellenek.” „Mert ... sohasem szabad, még a legsúlyosabb okok mellett sem rosszat tenni, hogy abból jó következzen.” „Az Egyház azonban nem tekinti tilosnak azokat a gyógymódokat, amelyek bizonyos betegségek gyógyításához szükségesek, jóllehet belőlük akadály származik a fogamzás útjában. Még akkor sem, ha ez előre látható, csak ezt a fogamzást akadályozó hatást semmiképpen ne szándékolják *közvetlenül*.” és 14. pont; EV 57–58. és 62. pont: „XII. Pius kizárt minden *közvetlen* abortuszt, azaz minden olyan beavatkozást, mely *közvetlenül* arra irányul, hogy megölje a még meg nem született emberi életet, 'akár cél ez a gyilkosság, akár más célhoz vezető eszköz.'” „...a *közvetlen* abortusz, melyet célként vagy eszközként szándékolnak, mindig az erkölcsi rend súlyos felforgatása, mert egy ártatlan emberi élet *előre megfontolt* kioltása. E tanítás a természetes erkölcsi törvényen és a Szentírásan alapszik, az Egyház Hagyománya továbbadta, és tanítja a rendes és egyetemes Tanítóhivatal.”; DENZINGER, Heinrich – HÜNERMANN, Peter, *Hitvallások és az Egyház Tanítóhivatalának megnyilatkozásai* (Örökmécs K.-SZIT, Bátonyterenye–Budapest 2004) 1515, 3720. pont: „*ártatlan* élet *közvetlen* elpusztítása”: „Akár az édesanya, akár a gyermek életére törnek, mindenképpen Isten és a természet törvénye ellen vétének, mely azt mondja: 'Ne ölj!'” (Kiv 20,13), 3258. pont: „A Szent Officium válasza Cambrai érsekének, 1889. augusztus 14. (19.) 1884. május 31-én (a május 28-i ülés alapján) a Szent Officium megerősítette a lyoni érseknek a kraniotómia korlátozott megengedését (ASS 17 [1884] 556): 'amikor tudniillik azt elhagyják, az anya és a magzat meghal, ellenben ha azt megengedik, az anyát meg lehet menteni, mégha a magzat el is pusztul'. Ezt a választ ismétli meg a Szent Officium, amikor Cambrai érsekének ír, de hozzátesz még egy meghatározást, amely az 'és (hasonlóan) bármilyen...' szavakkal kezdődik. Vö. továbbá ASS 7 (1872) 285–288 460–464 516–528; AnE 2 (1894) 84–88 125–131 179–181 220–223 321–323 Kiadva: ASS 22 (1889/90) 748 / CollPF² 2,241, uo. 1716. A kraniotómia A katolikus iskolákban biztos meggyőződéssel nem tanítható, hogy az a sebészi beavatkozás, amelyet 'kraniotómia'-nak neveznek megengedhető lenne; ahogy ez 1884. május 28-ik napján megerősítést nyert, és (hasonlóan) bármilyen más, a magzat vagy az anya halálához *közvetlenül* vezető sebészeti operáció.”; MKPK 2003. évi bioetikai körlevele 44. pont; SOMFAI Béla, *Életet védeni – életet kioltani*, in *Távlatok* 1 (1991) 4/33, 36: „...a kettős okozat (duplex effectus) ... elvnek az értelmében életemet csak olyan eszközzel védhetem meg, amely *közvetlenül* (*elsősorban*) az erőszakos támadás elhárítására, nem pedig a támadó életének kioltására irányul.” „E felfogás szerint a terhes anya életét is csak olyan eszközzel szabad megmenteni, amely '*közvetlenül*' nem veszélyezteti a magzat életét.”, 40, 2-es sz. lábjegyzet: „Az élet közvetlen és közvetett kioltása közötti különbségeket a hagyomány a 'kettős okozat' irányelvének segítségével állapította meg.”; WEBER, Helmut, *Speciális erkölcssteológia* (SZIT, Budapest 2001) 128–131; BODA László, *Erkölcssteológia IV. Emberré lenni vagy birtokolni? A tulajdonnal, a személyi kibontakozással és a nemiséggel kapcsolatos keresztény felelősség* SZIT, Budapest 2001) 161. (vö. uo. 164.); BODA László, *A keresztény erkölcs alapkérdései, Erkölcssteológia I* (Szent József K., Budapest 2¹⁹⁹⁷) 49: „A tudatosság még nem jelent egyben szándékosságot is.

„fejletlen”, akár a „fejlett”, az anya testén kívül is életképes magzatnak az anyaméhben vagy onnét való eltávolítása, vagy méhen kívüli, *in vitro*, mesterséges körülmények közötti megtermékenyítés során, illetve azt követően történő elpusztítása révén) követik el azt.⁵⁴

A mai magyar állami szabályozás szerinti magzatelhajtás fogalma alatt az emberi „magzat” jogellenes és szándékos megölését értik;⁵⁵ a minősítés szempontjából a magzat fejlettsége, méhen kívüli életképessége közömbös.⁵⁶

Sok minden van magunkban is, és a világban is, amiről tudunk, de amit nem akarunk.”, 50–51: „Jogos tehát a megkülönböztetés: 'tudva és akarva' cselekedni, vagy csupán 'tudva, de nem akarva.'”, 53: „...a 'szabad cselekvéssel' épp a tudatos és szándékos emberi tevékenységet jelöljük.”, 54: „Igen fontos megkülönböztetés: a kifejezetten, direkte szándékolt és a nem kifejezetten, mintegy csatoltan, indirekte szándékolt cselekvés, amely különösen a kettős hatású emberi tevékenység helyzeteiben, a kényes dilemma-szituációkban segít megoldani a nehezen kibogozható eseteket.”, 56: „Az erkölcsi jó választását beárnyékolják a nem-kívánt mellékhatások.”

⁵³ Vö. IX. PIUS PÁPA, „*Ineffabilis Deus*” bulla, 1854. december 8. (DENZINGER – HÜNERMANN 2800–2804. pont); VII. SÁNDOR PÁPA, „*Sollicitudo omnium ecclesiarum*” bréve, 1661. december 8. (A Boldogságos Szűz Mária szeplőtelen fogantatása; uo. 2015–2017. pont); IV. SIXTUS PÁPA, „*Grave nimis*” rendelkezés, 1483. szeptember 4. (tárgy: ua.; uo. 1425–1426. pont); Uő, „*Cum praeexcelsa*” rendelkezés, 1477. február 27. (tárgy: ua.; uo. 1400. pont).

⁵⁴ Ld. CIC 1398. k. (vö. 1321. k.); CCEO 1450. k. 2. §; PCI, Resp., 1988. december 12., in AAS 80 (1988) 1818–1819, *L'Osservatore Romano*, 1988. november 25., 5, *Communicationes* 20 (1988) 77. Ld. még EV 44. és 58. pont: „...a művi abortusz, bárhogy hajtják végre, egy ember megfontolt és közvetlen megölése életének kezdeti szakaszában, a fogantatás és a születés közötti időben.”; Donum V I. 1–5., II. 8., és III. pont; II. JÁNOS PÁL PÁPA, *Levél a családokhoz*, 1994. február 2., 9. pont: „Az ember már fogantatása pillanatában az isteni örökkévalóságra van rendelve.”, 15. pont: „...fogantatásuk pillanatától...”; II. JÁNOS PÁL PÁPA, *Dives in misericordia* kezdetű enciklika az irgalmas Atyaistenről, 1980. november 30., in AAS 72 (1980) 1215–1224, 72. pont; EDC 35. pont; SACRA CONGREGATIO S. OFFICII (SC Off) Resp. ad episc. 1898. május 4., in ASS 30 (1897/98) 703–704; DENZINGER – HÜNERMANN 670. pont: „...ha valaki a méhben megfogant magzatot vetéléssel elpusztítja, az gyilkos ...”, 2134. (SC Off 1679. március 2. A laxista erkölcsi tanítás tévedései); MKPK 2003. évi bioetikai körlevele 24–25. pont (ad animatio: 18–19. pont), 44. pont; MKPK, *A boldogabb családokért* (Budapest 1999) 149. Vö. *Az Egyházi Törvénykönyv. A Codex Iuris Canonici hivatalos latin szövege magyar fordítással és magyarázattal* (szerk., ford. és a magyarázatot írta: Erdő Péter; SZIT, Budapest 2001) (ET) 942–943, 1159; SERRA, Angelo – COLOMBO, Roberto, *A humánembrió identitásának és státuszának kérdése természetudományos szempontból*, in *A humánembrió identitása és jogállása* (A Pápai Életvédő Akadémia dokumentációja, szerk. Juan de Dios Vial Correa és Elio Sgreccia; MKPK PCsB, Budapest 2001) 130–196. Erdő Péternek az abortusz kánonjogi fogalmára adott reflexiójában: az abortusz végzése a kánoni hagyomány szerint, melyet újabb törvényi meghatározás hiányában ma is követnünk kell a fogalom értelmezése tekintetében (vö. CIC 6. k. 2. §), azt a cselekvést jelenti, mellyel valaki közvetlenül, szándékosan, hatékony fizikai vagy morális cselekvéssel a magzat elhajtását okozta. Ld. ERDŐ, *Magzatvédelem...* 345; valamint vö. Uő, *Egyházjog* (SZIT, Budapest 1992) 535–536.

⁵⁵ Ld. a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. tv. (Btk.) 169. § (1)–(4) bek. Vö. pl. 1992. évi LXXIX. tv.

⁵⁶ Ld. HORVÁTH Tibor, *A személy elleni bűncselekmények*, in *A Büntető Törvénykönyv magyarázata. Különös Rész* (szerk. Györgyi Kálmán és Wiener A. Imre; KJK, Budapest 1996) 330. A világi büntetőjogi irodalomból ld. még BELOVICS Ervin, *A személy elleni bűncselekmények*, in BELOVICS Ervin

Az *elkövetési magatartással* kapcsolatban megemlítendő, hogy a Btk. – szemben a CIC-cel és a CCEO-val – a felbujtó jellegű „elhajtás” magatartását is nevesíti [ld. Btk. 169. § (4) bek.]. A CIC és a CCEO megfogalmazásából („*Qui abortum procurat, ...*”, „...*qui abortum procuravit...*”) azonban nem következik, hogy ha az állapotos nő magzatát nem saját maga öli meg, hanem – például a „magzati élet védelméről szóló” 1992. évi LXXIX. „törvény” alapján – elvégezteti azt egy „orvos”-sal (vagy más személlyel), akkor ne vonatkozna rá a CIC 1398. kánonjának, illetve a CCEO 1450. kánonja 2. §-ának a rendelkezése. A CIC alkalmazásában a *latae sententiae* kiközösítés (*excommunicatio*), a CCEO alkalmazásában a „nagyobb kiközösítés” – az egyéb feltételek fennállása esetén – ebben az esetben is bekövetkezik, illetve alkalmazható. Ez akkor is igaz, hogy ha a CIC és a CCEO alkalmazásában is megkívántatik: a felbujtó jellegű magatartás tettesi magatartássá történő minősítéséhez a felbujtó jellegű elkövetési magatartást a különös részi törvényi tényállás elemévé kell tenni. A CIC alkalmazásában az 1329. kánon 2. §-a alapján ugyanis a büntetendő cselekményhez fűzött önmagától beálló büntetésbe esnek azok a bűnrészesek, akik a törvényben vagy a parancsban nincsenek említve, ha tevékenységük nélkül a büntetendő cselekményt nem követték volna el, és a büntetés olyan természetű, hogy alkalmazni lehet rájuk (vö. „bűnözési parancs” esete: abortusz-„törvény” megszavazása). A CCEO 1417. kánonja alapján: akik a vétkezés közös szándékával működnek közre a büntetendőben, és a törvény vagy a parancs nem nevezi meg őket kifejezetten, ugyanolyan büntetéssel, mint a főbűnös, vagy a bíró belátása szerint más azonos vagy kisebb súlyosságúval büntethetők.⁵⁷

A „*magzatelhajtás*” bűncselekményének *eredménye* mind a CIC és a CCEO, mind a Btk. alkalmazásában a *magzat halála*. A Btk.-ban azonban, a 169. § (2) bekezdésének c) pontjában a magzatát elhajtató nőt ért súlyos testi sérülés vagy életveszély, (3) bekezdésében e nő halála is – mint minősítő körülmény – eredmény. A CIC és a CCEO esetében ez – alapvetően az egységes ember-felfogásból következően – kizárt: a CIC alkalmazásában a minősített

---

– MOLNÁR GÁBOR – SINKU PÁL, *Büntetőjog. Különös Rész* (HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest 2004) 102: „A büntetőjogi oltalom a magzatot a fogantatás pillanatától, vagyis a női és férfi ivarsejtek egyesülésétől illeti meg, ... a szülési folyamat megindulásáig, tehát a tolófájdalmak jelentkezéséig beszélhetünk magzatról.”; LASSÓ GÁBOR, *Magzatelhajtás*, in *A Büntető Törvénykönyv magyarázata*, 1-2 (KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó, Budapest 2004) 1543, 523–524: „A bűncselekmény a fogantatástól a szülés bekövetkeztéig, pontosabban a tolófájások megjelenéséig követhető el.”; FÖLDVÁRI JÓZSEF, *A személy elleni bűncselekmények*, in *Magyar büntetőjog. Különös rész* (szerk. Földvári József; Rejtjel K., Budapest 1998) 99 (E műben a világi „jogi” irodalomra jellemző torz ember-felfogásról is lehet olvasni, ld. 96–98.).

eset maga az eredményes magzatelhajtás; a CCEO szabályozásában pedig az eredményes magzatelhajtás büntetésével egyező az emberölés többi esetének a büntetése, ami a legsúlyosabb, a nagyobb kiközösítés.

Az „*elkövető*” szempontjából ki kell emelni, hogy a *Btk.* – szemben a CIC-cel és a CCEO-val – a magzatát elhajtó illetve elhajtató nőt *speciális alanyként – privilegizált tényállásban*⁵⁸ – határozza meg. Ezzel a jogalkotó az alanyi (elkövetői) oldalon „fennálló” sajátos körülményekre akart tekintettel lenni, csak hogy a törvényi tényállás ezeket a körülményeket (pl. pszichikai vagy fizikai állapot, szülési körülmények) nem tartalmazza, jogdogmatikailag pedig ezeket a törvény különös részi tényállásában ki kell mondani; különben önmagában már emiatt sem lehet helye privilegizált tényállásnak. A privilegizáló körülményeknek tényállási elemeknek, és nem a tényálláshoz fűzött magyarázatoknak, indokoknak kell lenniük. Az elkövető személyének és az elkövetés idejének a kiemelése önmagában nem privilegizálásra okot adó körülmény,⁵⁹ és csak a *Btk.* 24. §-a (2) bekezdésének alkalmazása jöhet szóba. Ha a privilegizálásnak az áldott állapot (illetve a szülés előtti folyamat) során fellépő kivételes testi és lelki állapot az indoka, akkor azokra az elkövetőkre alkalmazható e tényállás, akik valóban ilyen körülmények között voltak az ölés alkalmával; különben az elkövetők állapotuktól függetlenül privilegizált, azaz kedvezőbb elbírálás alá esnek. A magyar állami törvényhozó ezzel a privilegizált tényállással az amúgy is relatív állami magzatvédelmi szint⁶⁰ további csökkenését okozta.⁶¹ Ebben az esetben az elkövető személye (állapotos nő és más személy) szerinti – büntetési tétel vonatkozásában fennálló – különbségtétel a nő önrendelkezési jogának magzatra történő „kiterjesztését”, az életvédelem további relativizálását, a magzat „eldologiasítását” (is) tükrözi. Míg a CIC alkalmazásában az eredményes magzatelhajtás minősített eset akkor is, ha az állapotos nő hajtja, illetve hajtatja el magzatát, és a legszigorúbb egyházjogi büntetés jár érte (önmagától beálló kiközösítés; a CCEO ugyanúgy, a legsúlyosabb szankcióval, a „nagyobb kiközösítés”-sel rendeli büntetni, mint az emberölés többi

⁵⁷ Vö. CIC 1329. k. 1. §.

⁵⁸ Ld. *Btk.* 169. § (4) bek.

⁵⁹ Vö. *Btk.* 167. §; és 166/A. § jogirodalmi kritikája: VARGA Zoltán, *Gondolatok az újszülött megölésének bűncselekményéről*, in *Magyar Jog* 49 (2002) 659–661, valamint PAPP László, *Privilegizált esetből minősített eset; avagy hogyan lett „gyilkos” az anyából?*, in *Magyar Jog* 50 (2003) 355–356.

⁶⁰ Vö. *Btk.* 166. § és 169. § (1)–(3) bek.

⁶¹ Vö. uo. 167. §; illetőleg a korábbi szabályozásban 166/A. § is.

esetét); addig a Btk.-ban privilegizálva van az állapotos nő ezen magatartása, és saját szankciórendszeréhez képest szinte alig rendeli büntetni.⁶²

A CIC 1398. kánonjában foglalt magzatelhajtás büntetendő cselekményére rendelt büntetés – tekintettel annak önmagától beálló voltára – annyiszor áll be, ahány alkalommal elkövetik ezt a bűncselekményt. Így (a *latae sententiae* büntetések eseteiben) a *halmazat* fogalmilag kizárt.⁶³ Az azonos akarat-elhatározásból véghezvitt kísérlet és az új cselekmény folytán befejezett cselekmény egységet képez, és kizárja a halmazat megállapítását. A CIC 1397. kánonjában foglalt „magzatelhajtás” kísérletének (emberölés alapesetének kísérlete), illetőleg a CCEO 1450. kánonjának alkalmazása körében viszont – mivel a büntetés utólag kimondandó – a halmazat nem kizárt. A Btk. alkalmazásában az újabb magzatelhajtási szándék kialakulása folytán megismételt befejezett cselekmények is halmazatot hoznak létre.⁶⁴

A „*jogos védelem*” a „magzatelhajtás” kapcsán (a magzat és az anya viszonyában) – sem a CIC és a CCEO, sem a Btk. alkalmazásában – nem merül fel. A magzat létezése, élni „akarása” nem minősül sem igazságtalannak, illetve jogtalannak, sem pedig támadásnak.⁶⁵ Ebből következik, hogy a „jogos védelmi helyzet *túllépése*”⁶⁶ a „magzatelhajtás” vonatkozásában szintén nem merül fel. A „*provokáció*”⁶⁷ éppúgy, mint a „jogos védelem” és a „jogos védelmi helyzet *túllépése*” a „magzatelhajtás” körében fogalmilag kizárt: a magzat létezése (élete), élni „akarása” nem minősül „provokáció”-nak; a magzat Isten ajándéka, akit mindenkinek – az anyának, az apának, a családnak és a társadalom minden más tagjának (így például az államnak), valamint a nemzetközi szervezeteknek is – el kell fogadni és (a maguk módján, állapotuknak megfelelően) meg kell védeni. Mivel a „magzatelhajtás” erkölcsileg (belsőleg) rossz, a „*szükséghelyzet*” („*végyszükség*”⁶⁸) – „*végző szükség joga*” – sem bír mentesítő hatással;⁶⁹ puszt-

⁶² Vö. uo. 166. § és 167. §. A két jogrend saját-saját szankciórendszerében óriási eltérést mutat az emberi élet védelmének következetes és egységes felfogása szempontjából. Eredményes bűncselekmények esetén: életfogytig tartó szabadságvesztés – egy évig terjedő szabadságvesztés (korábban pénzbüntetés): Btk. 166. § (2) bek., 169. § (4) bek.; a CIC alkalmazásában önmagától beálló kiközösítés, a CCEO rendelkezése alapján nagyobb kiközösítés – a CIC 1336. kánonjában említett megfosztások és tilalmak, illetőleg a CCEO 1450. kánonjának 1. §-ában szereplő nagyobb kiközösítés: CIC 1398. és 1397. k., CCEO 1450. k. 1. § és 2. §; továbbá: a Btk.-ban az „emberölés” előkészülete büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő: 166. § (3) bek. – a „magzatelhajtás” előkészülete nem büntetendő: 169. §, 18. §; a CIC-ben és a CCEO-ban az előkészület általában nem büntetendő: vö. CIC 1399. k.

⁶³ Ld. CIC 1397. kánonja szerinti emberölés egyes minősített esetei: 1398. k., 1370. k. 1. § és 2. §.

⁶⁴ Ld. Btk. 12. §. A „magzatelhajtás” elkövetése során az állapotos nő sérelmére megvalósított „könnyű testi sértés” mind a CIC és a CCEO, mind a Btk. alkalmazásában beolvad az alapcselekménybe. A CIC alkalmazásában a „magzatelhajtás” kísérlete, illetőleg a CCEO szerinti magzatelhajtás és az

tán enyhítő körülményként értékelendő.⁷⁰ Mindemellett – figyelemmel a Btk. 30. §-ának (1) bekezdésében foglalt rendelkezésre – azt is hangsúlyozni kell, hogy a magzat megölése nem jelenti kisebb sérelem okozását, mint édesanya (evilági) életének megszűnése (egyik élet sem értékesebb, mint a másik).⁷¹

A „*kényszer és fenyegetés*” köréből (a minősítő körülmények oldaláról is megközelíthető) ki kell emelni, hogy a Btk. 169. §-a (2) bekezdésének b) pontja szerinti minősítő körülmény, a nő beleegyezésének hiánya a magzat „eldologiasítását”, a magzat életének (mint értéknek) az „elrelativizálását” szintén alátámasztani látszik, figyelemmel arra, hogy a Btk.-ban egyébként a szülő „beleegyezése nélküliség” nem jelenik meg minősítő körülményként (vö. pl. 166., 168. és 170. §). E szabályozás által is tükröződik, hogy a „hatályos” magyar állami „jog”-ban nem az egységes, a magzatra is kiterjedő – teljes jogi – „ember”-fogalom ragadható meg.⁷²

A *büntetések* vonatkozásában elmondható: a *kiközösítés legfőbb hatása* gyakorlatilag abban jelölhető meg, hogy a büntetés a hit világával személyes kapcsolatban lévő katolikust ráébreszti magatartása súlyosságára. A *communio* kánonjogi meghatározásából következik, hogy ha a CIC 1398. kánonja, illetve a CCEO 1450. kánonja szerinti abortusz elkövetője (a CIC alkalmazásában az önmagától beálló, a CCEO esetében az utólag kimondandó kiközösítésbe esett) hitben megőrzi a hitvallás, a szentségek és az egyházkormányzat egységét a katolikus Egyházzal, akkor – az Egyházban élvezett bizonyos jogok (és kötelezettségek, ld. szentáldozás) gyakorlásától való tiltás ellenére – benne marad annak *teljes* közösségében; vagyis a teljes közösség és a kiközösítés nem egymást kizáró fogalmak.⁷³

A születő gyermek kánonjogi védelmének ismertetése végén is érdemes hangsúlyozni, hogy az egyházi törvények kezdettől fogva büntetni rendelték

---

állapotos nő sérelmére elkövetett szándékos „megcsonkítás” vagy „súlyos megsebesítés” (ld. CIC 1397. k., CCEO 1451. k.) halmazatot képezhetnek. A Btk. alapján ezek az eredmények (az életveszély és a gondatlanságból elkövetett halálokozás mellett) a „magzatelhajtás” minősítő körülményei, ezért ebben az esetben a halmazat kizárt (ld. Btk. 169. § (2)–(3) bek.).

⁶⁵ Vö. CastiC III. 2. c) pont; EV 58. pont; CIC 1323. k. 5. sz.; Btk. 29. § (1) bek.

⁶⁶ Ld. CIC 1324. k. 1. § 6. sz.

⁶⁷ Ld. uo. 1324. k. 1. § 7. sz.

⁶⁸ Vö. Btk. 30. §.

⁶⁹ Ld. CIC 1323. k. 4. sz.

⁷⁰ Ld. uo. 1324. k. 1. § 5. sz., CCEO 1415. k.

⁷¹ Ld. CastiC III. 2. c) pont.

⁷² Vö. EV 3., 58. pont.

⁷³ Ld. CIC 205. k., CCEO 8. k. A „büntetések” kapcsán megemlítendő: a CIC-re (és a CCEO-ra) jobban jellemző *méltányosság* abban is megmutatkozik, hogy a „magzatelhajtás” kísérletének ama

az abortuszt; és a hatályos jogban a cselekmény súlyának megfelelően a leg-súlyosabb egyházi büntetéssel, (a CIC alkalmazásában eredményesség esetén önmagától beálló) kiközösítéssel van sújtva.⁷⁴ A CIC alkalmazásában fennálló, önmagától beálló büntetés amiatt is szükségesnek látszik, mert sokszor titokban követik el a cselekményt.⁷⁵ Az eddigiekben idézettek mellett is számtalan egyházi törvény és hiteles tanítóhivatali megnyilatkozás védi az ember életét, ezen belül a meg nem született emberét is.⁷⁶

3. AZ ORVOS LELKIISMERETI SZABADSÁGA ÉS A *DUPLEX EFFECTUS* ELVE

a) A „szabadság” mibenléte, erkölcszociológiai összefüggései

A lelkiismereti szabadság, ezen belül az állapotos nő életveszélyének esetére értelmezendő orvosi és egészségügyi szakdolgozói lelkiismereti szabadság

---

esetében, amikor a magatartás természeténél fogva a büntetendő cselekmény végrehajtására vezet (befejezett kísérlet esete), és az eredmény az elkövető akaratán kívül (nem az önkéntes eredmény-elhárítás következtében) maradt el (meghiúsult bűncselekmény), az elkövetőt *vezeklésnek* vagy *büntető övintézkedésnek lehet* alávetni. Ld. CIC 1328. k. 2. §; CCEO 1418. k. 2. §; vö. Btk. 17. § (1) és (3) bek. Továbbá: befejezett kísérlet esetén, ha az eredmény az elkövető akaratán kívül maradt el, és botrány vagy más súlyos kár (pl. a testi épség vagy egészség sérelme), illetve veszély (pl. életveszély) keletkezett, az elkövetőt megfelelő *büntetéssel lehet* büntetni (fakultatív, nem kötelező büntetés; az önkéntes eredmény-elhárítás biztosíthatja az elkövető büntetlenségét). Ld. CIC 1328. k. 2. §; CCEO 1418. k. 2–3. §; vö. Btk. 17. § (3)–(4) bek. Ha úgy valósul meg a „magzatelhajtás” kísérlete, hogy nem áll fenn az önkéntes elállás esete (meghiúsult, meghiúsított, vagy ún. kísérleti bűncselekmény; befejezetlen vagy befejezett kísérlet esete), eredmény (maradékcselekmény) hiányában az elkövetőt törvény (vagy parancs) rendelkezése alapján *lehet* megfelelő *büntetéssel* büntetni. Ld. CIC 1328. k. 1–2. §; CCEO 1418. k. 1–2. §; vö. Btk. 17. § (1)–(2) bek. Mindkét esetben, amikor *büntetés* kiszabására kerül sor, a büntetésnek *enyhébbnek kell lennie*, mint ami a befejezett (a magzat halálát eredményező) büntetendő cselekményre van rendelve, kivéve, ha nincs önkéntes elállás, és a törvény vagy a parancs másként rendelkezik. Ld. CIC 1328. k. 1. §; CCEO 1418. k. 1. §; vö. Btk. 17. § (1)–(2) bek. Ez azt jelenti, hogy a „magzatelhajtás” – a CIC 1397. kánonjában, illetőleg a CCEO 1450. kánonjának 1. §-ában foglalt emberölés alapesetének – kísérlete esetében – (értelemszerűen) az utólag kimondandó – kiközösítés büntetése csak kivételesen alkalmazható. Mindehhez képest a Btk. szigorúbb: a kísérletre a befejezett bűncselekmény büntetési tételét *kell* alkalmazni. Ld. Btk. 17. § (1) bek. Ha a 17. § (2)–(3) bekezdése esetén a kísérlet már önmagában is megvalósít más bűncselekményt (ld. pl. „testi épség vagy egészség sérelme”), az elkövető e bűncselekmény miatt *büntetendő*. Ld. uo. 17. § (4) bek.; vö. CIC 1328. k. 2. §; CCEO 1418. k. 2. §. A magyar állami büntetőjogban, amikor kísérlet miatt büntetés kerül kiszabásra, a kísérletnek mint (objektív) enyhítő körülménynek a bírói gyakorlat alapján (általában) van jelentősége (ld. Legfelsőbb Bíróság BK 154. sz. ítélet, 6./2007. BK vélemény III. 1.).

mibenlétének ismertetéséhez II. János Pál pápa *Veritatis splendor* kezdetű enciklikájának vonatkozó részeiben szereplő egyházi tanítást veszem alapul. Az Egyház erkölcstanának néhány alapvető kérdéséről szóló, témánk szempontjából releváns pápai megnyilatkozás szerint az emberi szabadság és az isteni törvény összhangban állnak egymással, teljesen áthatják, kölcsönösen feltételezik egymást. Az emberi szabadság ugyanis a tökéletességre hivatott. A tökéletességre meghívott ember erkölcsi gyarapodásának feltétele az *érett* emberi szabadság („ha akarod”) és a kegyelem isteni ajándéka („jössz és kövess engem”). A tökéletesség igényli a teljes és feltétlen *önátadást*, elfogadást. Szent Ágoston szavaival élve: amennyiben Istennek szolgálunk, szabadok vagyunk, s amennyiben a bűn törvényének szolgálunk, rabszolgák vagyunk.⁷⁷ E szabadsághoz vezető út az Igazság⁷⁸ keresése,⁷⁹ megismerése,⁸⁰ hitben való elfogadása⁸¹ (az ahhoz való ragaszkodás⁸²), tettekkel való megmutatása⁸³ és kimondása,⁸⁴ hirdetése,⁸⁵ valamint védelmezése.^{86, 87} Az *igaz szabadság* az emberben az *istenképiség* legvilágosabb (legnagyobb) *jele*. Isten ugyanis szándékosan hagyta az embert a saját döntésére, hogy így a maga elhatározásából keresse a Teremtőjét, és hozzá ragaszkodva szabadon jusson el a *teljes* és

⁷⁴ Ld. CIC 1398. k., CCEO 1450. k. (vö. 1408. k.). Vö. KEK 2272. pont.

⁷⁵ Ld. ERDŐ Péter, *Egyházjog* (SZIT, Budapest 1992) 536.

⁷⁶ Ld. pl. GS 27. és 51. pont; II. Vatikáni Zsinat, *Lumen Gentium* kezdetű hittani rendelkezés (dogmatikus konstitúció) az Egyházzól, Róma 1964. november 21. (LG), in AAS 57 (1965) 5–71, 25. pont; KEK 2268–2283.; XXIII. János pápa, *Mater et magistra* kezdetű enciklika, 1961. május 15., in AAS 53 (1961) 401–464., 3. pont; II. János Pál pápa, *Mulieris dignitatem* kezdetű apostoli levél a nő méltóságáról, 1988. augusztus 15. (MD), in AAS 80 (1988) 1667–1718, 14., 16., 21., 26–27. pont; VS 95. pont; EV 52–67. pont; MA 12–14., 19. pont; Donum V I. 1., 3. pont; MKPK körlevelei: pl. 1956. szeptember 12. („profétikus” kiáltással, vö. Iz 58,1; – pl. egészségügyi, erkölcsi és szociális vonatkozásban), 1991. július 3., 1992. június 11., szeptember 24., 2000. március 3., 2003. évi bioetikai körlevél. Ld. még DENZINGER – HÜNERMANN és FILA Béla – JUG László, *Az egyházi Tanítóhivatal megnyilatkozásai* (Örökmécs Alapítvány, Kisternye-Budapest 1997) 912, 3148. (A Szent Penitenciária válasza, 1880. június 16. A természetlen idők követéséről). Vö. 1917. évi CIC 2350. k.; illetőleg CIC 747–754. kk.

⁷⁷ Ld. VS 17., 41. pont.

⁷⁸ Ld. KEK 144. („...Isten... maga az Igazság.”), 214. („Ő az Igazság, mert Isten világgóság, és benne nincs sötétség” – Jn 1,5), 215. („Isten maga az Igazság; szavai nem csalhatnak meg.”), 217.; vö. Zsolt 119,160; 2Sám 7,28; Bölcs 13,1–9; Mal 2,6; Jn 17,3; 18,37; 1Jn 5,20; KEK 2151. („Isten, mint Teremtőnk és Urunk, minden igazság törvénye.”, „...Isten... maga az Igazság.”), 2164., 2464. („...Isten... maga az igazság, ...”), 2465. („Isten minden igazság forrása. Az ő szava igazság.” – Péld 8,7; 2Sám 7,28; „Az ő törvénye igazság.” – vö. Zsolt 119,142; „Nemzedékről nemzedékre tart a te igazságod.” – Zsolt 119,90; „Mivel Isten az 'Igazmondó' (Róm 3,4), népének tagjai arra hivatottak, hogy az igazságban éljenek.” – Zsolt 119,30); 2466. („Jézus Krisztusban Isten igazsága teljes mértékben megnyilvánul. Ő, akit kegyelem és igazság tölti be, 'a világ világgósága'. Ő az igazság.” – vö. Jn 1,14; 8,12,31–32; 14,6; 17,17; „Jézust követni annyit jelent, mint az igazság Lelkéből élni, ...” – vö. Jn 14,17,26; 16,13; 5,37).

boldog tökéletességre. Eljutni azt jelenti, hogy *személyesen* építi önmagában ezt a tökéletességet. Miként ugyanis kormányozva a saját értelme és akarata szerint alakítja a világot, úgy jó erkölcsi cselekedeteivel elfogadja, fejleszti és megszilárdítja önmagában az *istenhasonlóságot*. A *megismert Igazság* teszi *szabaddá* az embert. A teremtmény a Teremtő nélkül semmivé válik.⁸⁸

Az ember kétségtelenül *szabad*, mert föl tudja fogni és el tudja fogadni Isten parancsait. Szabadsága nagy, mert „a kert minden fájáról ehet”, ám *nem korlátlan*: „a jó és a rossz tudásának fája” előtt meg kell torpannia, mert az erkölcsi törvényt, melyet Isten az embernek ad, el kell fogadnia: amikor ezt elfogadja az ember, a saját *szabadságát* valóban *tökéletessé* teszi.⁸⁹ A törvény az isteni bölcsesség egyik kifejeződése: ha az ember aláveti magát neki, a *szabadság*, a *teremtés igazságának* veti alá magát. Ezért föl kell ismernünk az emberi személy szabadságában Isten képmását és közelségét.⁹⁰

Az emberi szabadság az isteni törvény iránti *engedelmesség* által tud igaz és az ember méltóságának megfelelő maradni. Isten felé törekvésében az embernek szabadon kell tennie a jót és kerülnie a rosszat. Ehhez azonban szükség van arra, hogy az ember meg tudja különböztetni a jót a rossztól. Ez elsősorban az értelem természetes világosságával történik, mely Isten arca ragyogásának tükröződése az emberben.⁹¹

Az emberi élet *legfőbb* szabálya az egyetemes, objektív, örök *isteni törvény*, mellyel Isten bölcs és jóságos terve szerint rendezi, irányítja és kormányozza az egész világot és az emberiség útjait. Isten e törvényének részesévé teszi az embert úgy, hogy az ember az isteni gondviselés (gondoskodó szeretet) szelíd irányítása alatt egyre jobban megismerheti a változhatatlan igazságot. Isten

⁷⁹ Ld. CIC 748. k. 1. §; KEK 27., 94., 110., 136., 1942., 2104., 2467.; GS 19. pont; II. Vatikáni Zsinat, *Dei Verbum* dogmatikus konstitúció az isteni kinyilatkoztatásról, Róma, 1965. november 18. (DeiV), 8., 11-12. pont; II. Vatikáni Zsinat, *Dignitatis humanae* nyilatkozat a vallásszabadságról, Róma 1965. december 7. (DH), in AAS 58 (1966) 929-946, 1-2., 14. pont; II. Vatikáni Zsinat, *Nostra aetate* nyilatkozat az Egyház és a nem keresztény vallások kapcsolatáról, Róma, 1965. október 28. (Nae), 2. pont; vö. KEK 1260., 1954., 1960.; GS 22. pont; LG 16. pont; II. Vatikáni Zsinat, *Ad gentes* határozat az Egyház missziós tevékenységéről, Róma, 1965. december 7. (AG), 7. pont.

⁸⁰ Ld. 1Tim 2,4; CIC 748. k. 1. §; KEK 94., 851., 2104., 2500. (Bölcs 7,25-26,29-30; 13,3,5; 18,2); 2501-2503. (vö. Ter 1,26; Bölcs 7,17; Zsid 1,3; Kol 2,9); GS 44., 62. pont; DeiV 8., 23-24. pont; DH 1. pont. Vö. KEK 91.

⁸¹ Ld. KEK 107. (DeiV 11. pont), 150., 890.; vö. 2Tim 1,12; Jer 17,5-6; Zsolt 40,5; 146,3-4. Vö. CIC 748. k. 1. § (DH 1. pont), 751. k., KEK 2089.

⁸² Ld. KEK 2104.; DH 1. pont; vö. KEK 2467.; DH 2. pont.

⁸³ Ld. KEK 2505.

⁸⁴ Ld. KEK 2468.; vö. uo. 2488-2492. (Sir 27,17; Péld 25,9-10; CIC 983. k. 1. §), 2497., 2499., 2505. (vö. 2504.), 2510-2512.

az emberről az *értelem* által gondoskodik, mely természetes világosságával megismeri Isten örök törvényét, és meg tudja mutatni az embernek a *szabad* cselekvés helyes útját. Ily módon Isten az embert arra hívja, vegyen részt gondviselésében, mert az ember által, *értelmes és felelős* gondoskodása által akarja vezetni a világot, de nem csupán az értelem nélküli természet világát, hanem az emberi személyek világát is. Az *értelmes* teremtménynek az *örök* törvényben való részesedését nevezzük *természetes* törvénynek.⁹²

A természetes törvény bele van írva és vésve az összes és minden egyes ember lelkébe, mert ez a törvény nem más, mint a jót parancsoló és a rosszat tiltó emberi *értelem*. Az emberi értelem parancsának nem volna törvényereje, ha nem egy magasabb rendelkezés tolmácsa és hangja volna, melynek *lelkünk és szabadságunk engedelmséggel* tartozik.⁹³

A természetes erkölcsi törvény kifejezi és előírja azokat a célokat, jogokat és kötelességeket, melyek az emberi személy testi és lelki természetén alapulnak. Ezt a törvényt nem lehet egyszerű biológiai törvénynek tekinteni, hanem úgy kell meghatározni, mint az *értelem* rendjét. A Teremtő arra hívja az embert, hogy e rendnek megfelelően *rendezze és irányítsa* életét és cselekedeteit, használja és élvezze a testét.⁹⁴ Annak a törvénynek például, hogy az emberi életet *feltétlen* tisztelni kell, eredete és fundamentuma a *személy sajátos méltóságában* keresendő, és nem a saját fizikai élet megőrzésének természetes ösztönében. Így az emberi élet, bár az embernek fő java, a személynek mindig *önértéket* képviselő javával kapcsolatban nyer erkölcsi tartalmat: erkölcsileg *mindig tilos* ártatlan embert ölni, de az igazság melletti tanúskodásért vagy a *felebarát* szeretetétért odaadni az életet megengedett, dicséretes, sőt kötelező lehet.⁹⁵

⁸⁵ Ld. KEK 91., 851., 2442. (II. JÁNOS PÁL PÁPA, *Sollicitudo rei socialis* kezdetű enciklika a szociális kérdéstről, 1987. december 30. (SRS), in AAS 80 (1988) 513–586, magyarul: (SZIT, Budapest 1988) 47., vö. 42. pont), 2464., 2469. („Az embernek becsületesen föl kell tárnia a másik előtt az igazságot.” – Aquinói Szent Tamás, *Summa Theologiae* II–II. 109,3.), 2471. (vö. Jn 18,37; 2Tim 1,8; ApCsel 24,16), 2472. (vö. Mt 18,16; AG 11. pont), 2473., 2485., 2506.; vö. Jn 16,13.

⁸⁶ Vö. CIC 879. k. (és 748. k. 1. §). Vö. Ter 4,15; 37,26; Iz 26,21; Ez 24,7–8; EV 9. pont.

⁸⁷ Vö. KEK 2464., 2467., 2475–2487., 2509.; Péld 18,5; 19,19; Sir 21,28.

⁸⁸ Ld. VS 34., 39. pont; GS 17. pont; vö. Sir 15,14; Jn 8,32.

⁸⁹ Ld. VS 35. pont; vö. Ter 2,16–17.

⁹⁰ Ld. VS 41. pont.

⁹¹ Ld. uo. 42. pont.

⁹² Ld. uo. 43.; DH 3. pont; vö. Bölcs 7,22; 8,11.

⁹³ Ld. VS 44. pont; vö. MTörv 4,7–8; Zsolt 1,1–2; 19,8–9.

⁹⁴ Ld. DonumV, in AAS 80 (1988) 74.; HV 10. pont.

⁹⁵ Ld. VS 50. pont; vö. Jn 15,13.

Az Egyház, amikor elutasítja a testiségnek olyan meghamisításait, melyek megfosztják emberi jelentésétől, az embernek szolgál, és megmutatja neki az igaz szeretet útját, az *egyedüli* utat az igaz Istenhez. Az így értett természetes törvény nem engedi szétválasztani a *szabadságot* és a *természetet*. Ezek ugyanis harmonikusan összeillenek és bensőségesen átjárják egymást.⁹⁶

*Az ember, hogy a maga sajátos rendjében tökéletesedjék, köteles tenni a jót és kerülni a rosszat; gondoskodni az élet továbbadásáról és fenntartásáról, megmunkálni és gyarapítani a látható világ gazdagságát, ápolni a társas kapcsolatokat; keresni az igazságot, tenni a jót, szemlélni a szépet.*⁹⁷

A természetes törvény *tiltó* parancsai *egyetemesen* érvényesek: minden körülmények között, *mindig* és *mindenkire* nézve kötelezőek. Az Egyház mindig tanította, hogy soha nem szabad tenni azt, amit az Ó- és Újszövetség tiltó erkölcsi törvény formájában fogalmazott meg. Maga Jézus hangsúlyozta e tilalmak *elévülhetetlenségét*: „Ha be akarsz menni az életre, tartsd meg a parancsolatokat: *Ne ölj, ne paráználkodj, ne lopj, ne szólj hamis tanúságot!*”⁹⁸ Annak a kapcsolatnak, mely az ember szabadsága és Isten törvénye között fennáll, eleven székhelye a személy „szívében”, erkölcsi *lelkiismeretében* van.⁹⁹ A *lelkiismeret* szabadsága soha nem az „igazságtól”, hanem mindig az „igazságban” való szabadság.¹⁰⁰

A *szabadság* nem csupán konkrét magatartások közötti választás, hanem éppen egy ilyen választáson belül az ember döntése *önmagáról is*, a saját életének beállítása a Jó felé vagy ellenkezőleg, az igazság felé vagy ellenkezőleg, végső soron Isten mellett vagy Isten ellen.¹⁰¹ Jézus „jöjj és kövess engem” fölszólítása az emberi *szabadságnak* szól, és azt a lehető legnagyobb módon felmagasztalja, ugyanakkor tanúsítja a hit és a döntések igazságát és kötelező voltát. Az emberi szabadság hasonló felmagasztalását találjuk Szent Pál szavaiban: „Ti, testvérek, a szabadságra vagytok hivatva”. Pál apostol azonban azonnal hozzátesz egy súlyos figyelmeztetést: „Csak e szabadság ne legyen indoka a test szerinti életnek.”¹⁰² „Ezzel a szabadsággal Krisztus szabadított meg minket; álljatok hát szilárdan, és ne engedjétek, hogy újra rátok rakják a rabszolgaság igáját.”¹⁰³

⁹⁶ Ld. VS 50. pont.

⁹⁷ Ld. uo. 51. pont.

⁹⁸ Ld. uo. 52. pont; Mt 19,17–18.

⁹⁹ Ld. VS 54. pont; GS 16. pont; vö. Róm 2,14–16.

¹⁰⁰ Ld. VS 64. pont.

¹⁰¹ Ld. uo. 65. pont.

¹⁰² Ld. uo. 66. pont; Gal 5,13.

¹⁰³ Gal 5,1.

A tiltó erkölcsi parancsok, amelyek bizonyos konkrét magatartásokat mint *belsőleg* (erkölcsileg) rosszakat tiltanak, nem engednek törvényes kivételt.¹⁰⁴ A magatartás erkölcsileg akkor jó, amikor a *szabad* választások megegyeznek az ember *igaz* javával, s így kifejezik a személy szándékos igazodását végső célja, azaz *Isten* felé. Ő az a legfőbb jó, akiben az ember megtalálja a *teljes* és *tökéletes* boldogságát. Csak a jónak megfelelő magatartás lehet olyan út, mely az életre visz.¹⁰⁵

Az emberi magatartás moralitása mindenekelőtt és alapvetően a *megfontolt* akarat értelmesen választott *tárgyától* függ. A jó akarral elkövetett rossz *soha* nem menthető. Sohasem szabad, még a legsúlyosabb okokból sem rosszat tenni, hogy abból jó származzék (*a cél nem szentesíti az eszközt*).¹⁰⁶ A tárgya szerint jó emberi magatartás irányítható a végső célra is. Egy magatartás akkor éri el végső tökéletességét, amikor az akarat a szeretet által ténylegesen *Istenre* irányítja. „Nem elég tenni a jó tetteket, hanem *jól* kell tenni őket. Ahhoz, hogy cselekedeteink jók és tökéletesek legyenek, tisztán azért kell tennünk őket, hogy *Istennek* tessenek.”¹⁰⁷

Az emberi magatartásnak vannak olyan tárgyai, melyek nem irányíthatók *Istenre*, mert *gyökérükben* ellentmondanak a személy javának, aki *Isten* képére teremtett. Mindig és lényegük, azaz tárgyük szerint, önmagukban, függetlenül a körülményektől, *belsőleg* rosszak (súlyosan tiltottak) azok a magatartások, melyek az emberi *élet* ellen irányulnak: az *emberölés* bármilyen *formája*, a *népirtás*, az *abortusz*, az „*eutanázia*” és az *öngyilkosság*; mindaz, ami sérti az emberi személy épségét: a *csonkítások*, a *testi* vagy *lelki* kínzás (*kényszer*); továbbá, ami az emberi méltóságot sérti: például a *prostitúció*, az *emberkereskedelem*, a *rabszolgatartás*, az *embertelen életkörülmények*.¹⁰⁸

A keresztény hit és az Egyház tanítása szerint csak az a *szabadság* vezet el az embert *igaz* javához, amely aláveti magát az *Igazságnak*. A személy java: az *Igazságban* lenni és tenni az *Igazságot*.¹⁰⁹ A megfeszített *Krisztus* nyilatkoztatja ki a *szabadság igazi értelmét*, mert teljes önátadásban éli meg a teljes szabadságot, és arra hívja tanítványait, hogy *részesüljenek az Ő szabadságában*.¹¹⁰

¹⁰⁴ Ld. VS 67., 90., 95–96., 110., 115. pont; vö. CIC 1323. k. 4. sz., 1324. k. 1. § 5. sz., 3. §.

¹⁰⁵ Ld. VS 72. pont; vö. Mt 19,16–17.

¹⁰⁶ Ld. VS 78–83., 91. pont; KEK 1753–1755.; vö. Róm 3,8; Jak 1,25.

¹⁰⁷ Ld. VS 78. pont.

¹⁰⁸ Ld. uo. 80.; GS 27. pont.

¹⁰⁹ Ld. VS 84. pont.

¹¹⁰ Ld. uo. 85. pont.

Az értelmes gondolkodás és a mindennapos tapasztalat bizonyítja, mennyire gyenge az emberi szabadság. Valóságos szabadság, de véges: mindentől független kiindulópontját nem önmagában bírja, hanem egy olyan *létben*, mely a *szabadság* számára egyidejűleg jelent *korlátot* és *lehetőséget*. Teremtényi szabadság, azaz *ajándékozott* szabadság, melyet úgy kell fogadni, mint egy magot, s *felelősségteljesen* nevelni kell. Alkotórésze annak a teremtett *képmásnak*, amely megalapozza a személy méltóságát: benne visszhangzik az az őseredeti hívás, amellyel a Teremtő az embert az igaz Jóra hívja, s még inkább Krisztus kinyilatkoztatásával barátságra hívja, hogy részesedjék az isteni életben. Ugyanakkor ez a szabadság *elidegeníthetetlen* önbirtoklás és kitárulkozás minden ember felé azáltal, hogy kilép önmagából a másik megismerésére és szeretésére. A szabadság tehát az ember *igazságában* gyökerezik és *közösségre* törekszik. A szabadságnak *szabadulásra* van szüksége, és *Krisztus a szabadítója*: Ő, aki megszabadított minket, hogy szabadok legyünk.¹¹¹

Krisztus kinyilatkoztatja, hogy a *hiteles szabadság feltétele az igazság becsületes és nyílt elismerése*: „megismeritek majd az igazságot, és az igazság szabaddá tesz titeket”^{112,113} Az igazság tesz szabaddá a *hatalmasok előtt* és ad erőt a *vértanúságra*.¹¹⁴ Az *igazsággal való kapcsolat* és *Isten imádása* úgy mutatkozik meg Jézus Krisztusban, mint a *szabadság gyökere*.¹¹⁵

Jézus azt is kinyilatkoztatja, s nem csupán szavakkal, hanem a létével (tanúságtételével) is, hogy a *szabadság a szeretetben*, azaz az *önátadásban valósul meg*.¹¹⁶ Jézus az Isten akarata iránti *teljes* engedelmisségben a *tökéletes szabadság eleven és személyes* foglalatja. Az *Ő megfeszített teste az igazság és a szabadság elválaszthatatlan kapcsolatának teljes kinyilatkoztatása*, miként a halálból való *feltámadása az Istenben megélt szabadság* üdvözítő erejének és termékenységének legnagyobb felmagasztalása.¹¹⁷

¹¹¹ Ld. uo. 86. pont; vö. GS 24. pont; Ter 3,5; Gal 5,1.

¹¹² Jn 8,32.

¹¹³ Vö. II. JÁNOS PÁL pápa, *Redemptor hominis* kezdetű enciklika a Megváltóról, 1979. március 4. (RH), in AAS 71 (1979) 257–324., 12. pont.

¹¹⁴ Vö. Jn 4,23; 18,37.

¹¹⁵ Ld. VS 87. pont.

¹¹⁶ Vö. Jn 15,13; Mt 26,46; Fil 2,6–11; továbbá: Jn 12,32; Mt 20,28; VS 89. pont.

¹¹⁷ Ld. VS 87. pont.

¹¹⁸ Vö. Sir 15,19–20.

¹¹⁹ Ld. VS 102. pont.

¹²⁰ Ld. uo. 103. pont; vö. Jn 19,34.

¹²¹ Ld. VS 103. pont.

Az embernek a *legnehezebb* helyzetekben is meg kell tartania az *erkölcsi* törvényt, hogy *engedelmes* lehessen Isten szent parancsa iránt, és *hű* maradjon saját személyes méltóságához. A *szabadság* és az *igazság harmóniája* olykor nem közösleges áldozatokat kíván, és nagy árat kell érte fizetni: *vértanúsággal is járhat*. A *kísértések legyőzhetőek*, a *bűnöket el lehet kerülni*, mert parancsaival együtt az Úr megtartásuk *lehetőségét* is nekünk ajándékozza.¹¹⁸ Isten törvényének megtartása bizonyos helyzetekben nehéz, nagyon nehéz lehet, de *soha nem lehetetlen*.¹¹⁹

Krisztus *üdvözítő keresztyében*, a *Szentlélek ajándékában* és a Megváltó átszűrt oldalából fakadó *szentségekben* a hívő *megtalálja a kegyelmet* és az *erőt*, hogy mindig, még a *legsúlyosabb nehézségek közepette is megtartsa Isten szent törvényét*, amely a *szabadság forrása*.¹²⁰

Csak a krisztusi *megváltás* misztériumában léteznek az ember *lehetőségei*. Krisztus megajándékozott minket a *lehetőséggel*, hogy létünk *teljes igazságát* megvalósítsuk.¹²¹ Minél inkább engedelmeskedünk a kegyelem segítségével a Szentlélek új törvényének, annál inkább növekszünk a *szabadságban*, melyre *meghívást kaptunk az igazság, a szeretet és az igazságosság szolgálata* által.¹²² Ahol az Úr Lelke, ott a *szabadság*.¹²³

Jézus szavából, tetteiből és személyéből nyílik az ember számára a *lehetőség*, hogy megismerje a *teljes igazságot az emberi élet értékéről*. Ebből a forrásból fakad a *képesség teljesen vállalni és megvalósítani az emberi élet szeretetének és szolgálatának, oltalmazásának és gyarapításának kötelezettségét*.¹²⁴

A fentiekben idézett hiteles tanítóhivatali megnyilatkozások alapján is megállapítható, hogy az orvos és az egészségügyi szakdolgozó lelkiismereti szabadsága sem terjed ki a magzat megölésére. Sőt, lelkiismereti szabadsága alapján kötelessége megtagadni az abban történő együttműködést. A magyar állami szabályozásban ez az Alkotmány¹²⁵ 60. §-ának (1) bekezdésén is alapul,¹²⁶ amely a lelkiismeret szabadságát is biztosítja.

¹²² Ld. uo. 107. pont.

¹²³ Ld. uo. 117. pont; 2Kor 3,5–6,17–18. Vö. CIC 1026. k. („Ahhoz, hogy valakit felszenteljenek, az illetőnek *kellő szabadsággal* kell rendelkeznie; senkit sem szabad bármi módon vagy bármi okból is a rendek felvételére kényszeríteni, vagy kánonilag alkalmas személyt azok felvételétől visszatartani.”).

¹²⁴ Ld. EV 29. pont. Ld. még ERDŐ Péter, *Engedelmesség és szabadság az egyházban az új Codex szerint*, in *Teológia* 18 (1984) 2/34–38; HÁMORI Antal, „*Lehetnek-e igényeink és lehetőségeink az abortuszra?*” (*egyházjogi aspektusok*) I-II, in *Magyar Bioetikai Szemle* 11 (2005) 3/117-122, (2005) 4/190-200.

¹²⁵ Ld. 1949. évi XX. tv.

¹²⁶ Ld. még az Országgyűlés által 2011. április 18. napján elfogadott Alaptörvény [Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.)] VII. cikk (1) bek.

b) *A duplex effectus elve*

Az erkölcssteológiának a „*duplex effectus*” elvével kapcsolatos gazdag irodalomban olvashatjuk, hogy Aquinói Szent Tamás nyomán a hagyományos katolikus erkölcs a témánkban is szereplő és ahhoz hasonló nehéz döntési helyzetek megoldására dolgozta ki a „kettős hatás” elvét. „Ez az elv az erkölcsi szándékkal kapcsolatos két lényeges fogalom segítségével keresi a kiutat. A kifejezetten szándékolt, direkt módon akart fogalma mellett ugyanis szerepet kap a nem-kifejezetten szándékolt, indirekt módon akart fogalma is. A kettős hatás (*duplex effectus*) elve ma is használható. Leegyszerűsítve így fogalmazhatjuk meg: *az erkölcsi állásfoglalás nehéz helyzeteiben akkor vállalhatjuk a döntés kockázatát, ha cselekedetünk tényi mivoltában (objektíve) a jóra irányul, személyes szándékunk is jó, és arányos ok is van arra, hogy döntést hozzunk, vállalva annak nem kívánatos mellékhatásait.*”; konkrétan: „...senkit sem szabad direktre megölni, hogy ezzel mások életben maradhassanak, mert így a cél szentesítené a bűnös eszközt. S ilyen esetben a 'kisebb rosszat választani' elve nem alkalmazható.”¹²⁷

Az egyházi büntetőjogi irodalomban számos szerző, így például Josemaría Sanchis *L'aborto procurato: aspetti canonistici* című művében¹²⁸ (leszögezve, hogy a spontán vagy a gondatlanságból elkövetett abortusz „elkövetője” nem büntethető) részletesen foglalkozik az egyenes (direkt, „közvetlen”, célzatos, azaz – a magatartás következményeit – kívánt) és az eshetőleges (eventuális, „közvetett”, a magatartás következményeibe belenyugodott) szándékkal elkövetett abortusz egyházi büntetőjogi megítélésével.¹²⁹ Sanchis ennek keretében kifejti, hogy míg a „közvetlen” (egyenes szándékkal elkövetett) abortusz – az egyéb feltételek együttes fennállása esetén – büntetőjogilag is mindig releváns (magzatelhajtás), addig a „közvetett” (eshetőleges szándékkal elkövetett) „abortusz” nem

¹²⁷ Ld. BODA László, *A keresztény erkölcs alapkérdései, Erkölcssteológia I* (Szent József K., Budapest 21997) 56–57.

¹²⁸ Ld. *Ius Ecclesiae* (1989) 2/663–677.

¹²⁹ Vö. Btk. 13–14. §.

¹³⁰ Vö. XII. PIUS PÁPA, *Discorso all'unione Medico-biologica San Luca*, 1944. november 12., in *Discorsi e Radiomessaggi VI* (Città del Vaticano 1961) 191–192; VIDAL, P. – WERNZ, F. X., *Ius poenale Ecclesiasticum* (Roma 1937) 516; CAPPELLO, F. M., *Summa Iuris Canonici III* (Roma 1940) 540; CREUSEN, J. – WERMEERSCH, A., *Epitome Iuris Canonici III* (Brüsszel 1946) 344–345; DE PAOLIS, Velasio, *De Sanctionibus in Ecclesiae. Anotationes* (Roma 1986) 119–120 („Deliberata voluntas procurandi eiectionem foetus vivi sed non vitalis vel mortem ipsius foetus in sinu materno.”).

¹³¹ Vö. deliberate, „készararva”, megfontolva, meggondolva – CIC 1321. k. 2. §; CCEO 1414. k. 1. §.

¹³² Ld. Magyar Püspöki Kar 1956. szeptember 12-én kelt körlevele. Vö. VS 77–83. pont; KEK 1753., 1756., 1759., 1761.; DENZINGER – HÜNERMANN és FILA – JUG 815. pont.

feltétlenül. Az utóbbi esetben az „abortusz” nem kívánt mellékhatásként (azaz a magatartás következményeibe való belenyugvással) jön létre, s ha a cselekményt „jó cél” vezérli, megengedett, megtűrt (elfogadható, „nem rossz” lehet).¹³⁰

Erdő Péter – Sanchiszal egyezően – így ír erről: nem követi el ezt a büntetendő cselekményt az, aki olyan beavatkozást végez, mely kettős hatással, *duplex effectusszal* jár, ha a szándék a másik, jó hatásra irányult, a magzatelhajtást viszont az illető nem akarta közvetlenül (egyenes szándékkal, célzatosan); viszont ha az akarat közvetlenül (kívánva¹³¹) a magzat elhajtására, illetve megölésére irányult, a bűncselekmény még akkor is megvalósult, ha ezt valaki egy általa jónak tartott célből hajtotta végre („a jó cél ilyenkor sem szentesíti az eszközt”¹³²).¹³³

Mindebből az látszik kitűnni, hogy ha az elkövetőt nem a „jó cél” (hanem az erkölcsileg rossz cél) vezérli, akkor – az egyéb feltételek fennállása esetén – az eshetőleges szándékkal elkövetett abortusz is büntetendő a CIC 1398. kánonja (illetve a CCEO 1450. kánonjának 2. §-a) szerint.¹³⁴ Ezt alátámasztja az is, hogy a CIC 1321. kánonjának 2. §-ában foglalt rendelkezés második fordulata szerint, ha a törvény vagy a parancs úgy rendelkezik, a büntető törvénynek, illetve parancsnak a „kötelező gondosság” elmulasztása (*negligentia* – hanyag gondatlanság) folytán elkövetett (tehát meghatározott személy részéről erkölcsileg és jogilag súlyosan beszámítható) *külső* (de nem feltétlenül nyilvános) áthágása (megsértése) büntethető.¹³⁵ Ha a törvényhozó egy meghatározott büntetendő cselekmény gondatlan elkövetési alakzatát is büntetni rendeli, akkor nyilvánvalóan az annál súlyosabban minősülő, eshetőleges szándékkal elkövetett cselekményt is büntetni rendeli.¹³⁶

Sanchis a kettős hatású cselekménynek való minősítéshez szükséges feltételeket, amelyek tényszerűen, valóban közvetetté („eshetőlegessé”) és erkölcsileg elfogadhatóvá teszik azt, a következőkben látja: a cselekmény ne legyen önmagában meg nem engedett vagy rossz (legyen jó vagy közömbös)¹³⁷;

¹³³ Ld. ERDŐ, *Magzatvédelem...* 345–346. Vö. SOMFAI Béla, *Életet védeni – életet kioltani*, in *Távlatok* 1 (1991) 4/28–41.

¹³⁴ Kérdés, hogy a CIC 1321. kánonjának 2. §-ában foglalt „deliberate” kifejezés alatt a(z „eshetőlegesség”-re is kiterjedő) „szándékosan” értendő-e (vö. uo. 1. §: „dolus”); ld. a CCEO 1414. kánonja vonatkozásában is. Vö. VS 68. („megfontoltan”), 70. („megfontolt beleegyezéssel”), 73., 78. („megfontolt akarat”), ld. 79–83. pont; ET 891. („készakarva”: 1321. k. 2. §) és 815. („megfontoltan”: 1191. k. 1. §); HOLLÓS János, *Jegyzetek a keleti egyházak törvénykönyvéhez*, II, 303. [„megfontolt szándékossággal (deliberate)”].

¹³⁵ Vö. CIC 1321. k. 1. §. Ld. CIC 1389. k. 2. §.

¹³⁶ Vö. CIC 1326. k. 1. § 3. sz. (luxuria – tudatos gondatlanság); CCEO 1414. k..

¹³⁷ Ld. VS 71–72., 77–78., 119. pont; és GS 27. pont; VI. PÁL PÁPA, *Beszéd a redemptoristákhoz*, 1967. szeptember, in AAS 59 (1967) 962; HV 14. pont; *Reconciliatio et poenitentia* apostoli buzdítás a bűnbánatról, 1984. december 2. (RP), in AAS 77 (1985) 221; KEK 1749–1761.

a rossz hatás ne a jó hatás (cél) elérése érdekében felhasznált eszköz legyen (a jót nem szabad a rosszon keresztül elérni¹³⁸); a szándéknak jónak kell lennie; egy *arányos mértékben súlyos oknak* kell fennállnia.¹³⁹ Sanchis kiemeli: a „fajnesítő” abortuszt, amelyet azért idéztek elő, hogy egy olyan kisgyermek születését elkerüljék, aki biztosan vagy valószínűleg abnormális lesz, vagy valamilyen módon sérült marad, közvetlen (egyenes szándékkal, célzatosan, azaz kívánva elkövetett) abortusznak kell értékelni,¹⁴⁰ a terápiásnak nevezett abortusz esetében, amikor az anya életének és/vagy egészségének megőrzése a cél, általában közvetlen (egyenes szándékkal elkövetett) abortuszból van szó (pl. a rendellenes elhelyezkedésű magzatot tartalmazó méhkürt eltávolítása esetén);¹⁴¹ az állapotos nőből rákos daganat miatt történő méheltávolítást viszont közvetett (esetlegesen) szándékkal elkövetett abortusznak tekintik.¹⁴²

A Magyar Állam „hatályos” „jog”-ában „veszélyeztetettség”, illetőleg az állapotos nő „súlyos válsághelyzete” esetén, „a magzati élet védelméről szóló” 1992. évi LXXIX. „törvény”-ben meghatározott feltételekkel „lehetővé teszi” a „terhesség” megszakítását (egész pontosan: a magzat megölését). Súlyos válsághelyzetnek azt nevezi, amely testi vagy lelki megrendülést, illetve

¹³⁸ „Nem szabad rosszat tenni, hogy jó származzék belőle.” Ld. CastiC III. 2. d) pont; HV II. 8–9. pont; VS 72., 77–83., 90–92., 95–96. pont; Magyar Püspöki Kar 1956. szeptember 12-i körlevele („nem szabad bűnt cselekedni azért, hogy könnyítsünk magunkon, sem rosszat tenni, hogy jó következze belőle.”). Vö. Róm 3,8.

¹³⁹ Vö. SARDI, P., *L'aborto ieri e oggi* (Brescia 1975) 323–331; CICCONE, L., „*Non uccidere*”, *Questioni di morale della vita fisica* (Milano 1984) 229–246; PALAZZINI, P., *Vita e virtù cristiane* (Roma 1987) 222–225.

¹⁴⁰ Vö. CastiC, in AAS 22 (1930) 564–565; DonumV II.: „...a behelyezett embriók közül időnként néhányat fajnesítő, gazdasági vagy pszichológiai indokokkal feláldoznak. Az emberi lények ilyen önkényes tönkretétele ... ellentétes az előidézett abortusszal kapcsolatban már említett elvvel/tanítással.”

¹⁴¹ Ld. SC Off, Resp., 1884. május 31., in ASS 17 (1884/1885) 556; 1889. augusztus 19., in ASS 22 (1889/1890) 748; 1895. július 24., in ASS 28 (1895/1896) 383–384; 1898. május 4., in ASS 30 (1897/1898) 703–704; 1902. március 5., in ASS 35 (1902/1903) 162; és CastiC, in AAS 22 (1930) 562–563.

¹⁴² Ld. *Ius Ecclesiae* (1989) 2/663–677. Erről ír Helmut WEBER is *Speciális erkölcszociológia* című könyvében (SZIT, Budapest 2001) 130: „Az ilyen indirekt abortusz mintapéldája az az eset, amikor egy terhes nőnek méhrákja lesz. Az uteruszt operációval el szabad távolítani. Közben a gyermek természetesen meghal, de ez elfogadható, mert halálát nem közvetlenül akarták, és nem közvetlenül okozták.” Vö. CONNERY, J., *Abortion: the development of the Roman Catholic perspective* (Chicago 1977) 284–303. Ld. MA 14. pont: „Nem ismerhetjük félre ezeket a súlyos nehézségeket: ez lehet például egy komoly egészségügyi kérdés, olykor pedig élet vagy halál kérdése az anya számára; lehet teher, amit egy felesleges gyermek jelent, főként akkor, ha jó okunk van arra, hogy tartsunk attól, hogy ő abnormális lesz, vagy sérült marad; lehet, több helyen, a tisztesség, a szégyen, a deklasszáció, stb. problémáinak tulajdonított jelentőség; mindenképp meg kell erősítenünk azt, hogy ezen okok közül soha egyik sem adhat jogot elfogulatlanul arra, hogy egy másik életével rendelkezünk,

társadalmi ellehetetlenülést okoz.¹⁴³ A „veszélyeztetettség” körében – az állapotos nő életét veszélyeztető egészségi ok („végszükségi” indikáció) mellett – elismeri a szakirodalomban egészségügyi (orvosi), genetikai és kriminális („etikai”) indikációknak nevezett „terhesség”-megszakítási okokat,¹⁴⁴ amellyel – álláspontom szerint – alkotmányellenesen, a „törvényi” rendelkezések által meghúzott határokig dekriminalizálja a Btk. 169. §-ában foglalt tényállások szerinti magzattelhajtás büntetét és vétségét.¹⁴⁵ A kánonjog szerinti, említett *duplex effectus*szal járó magatartás tanúsítója a hivatkozott „magzati élet védelméről szóló” „törvény”-ben, illetve az egészségügyről szóló törvényben¹⁴⁶ foglalt jogellenességet kizáró okok („mentesség”) miatt, de a törvényi, jogellenességet kizáró szabályozás egykoron fennálló volt hiánya esetén – a jogellenesség („önkényesség”)¹⁴⁷ „elenyészése”, a szükségesség és indokoltság, az arányosság fennállása folytán – szintén nem büntethető (vö. „végszükségi helyzet” fennállása, ami a Btk. alkalmazásában büntethetőségi akadály),¹⁴⁸ egyébként – véleményem szerint – mind a kánoni, mind az állami (világi) jog szerint – szem előtt tartva a többi mentő és enyhítő körülményt (ld. pl. CIC 1322–1324. kánon) – büntetőjogilag releváns az esetőleges szándékkal

---

még ha az az élet kezdeti fázisában is van. ... Az élet ugyanis túlságosan alapvető kincs ahhoz, hogy össze lehessen vetni bizonyos, bár nagyon súlyos, nehézségekkel.” Ld. KEK 2271.; MKPK 2003. évi bioetikai körlevele 44–45. pont; VS 78. pont; EDC 141. pont; CSALÁD PÁPAI TANÁCSA, *Demográfiai fejlődésfolyamatok, etikai és pasztorális szempontok*, 1994. március 25. (SZIT, Budapest 1999) 32–35. pont; SC Off Resp., 1895. július 24., in ASS 28 (1895/1896) 383–384, DENZINGER – HÜNERMANN és FILA – JUG 3298. pont; SC Off Resp., 1898. május 4., in ASS 30 (1897/1898) 703–704, DENZINGER – HÜNERMANN és FILA – JUG 3336–3338. pont; SC Off Resp., 1902. március 5., in ASS 35 (1902/1903) 162, DENZINGER – HÜNERMANN és FILA – JUG 3358. pont.

¹⁴³ Ld. tv. 5. § (1)–(2) bek.

¹⁴⁴ Ld. uo. 6. § (1)–(4) bek. A törvény kritikájaként ld. pl. JOBBÁGYI Gábor, *A méhmagzat életjoga, Az abortuszlegalizáció konfliktusa* (Efo K., Budapest 1994) 169–176; és HÁMORI, *A magzat élethez való joga* 39–45.

¹⁴⁵ Ld. HÁMORI, *A magzat élethez való joga* 25–138. A Btk. 169. §-ához ld. BELOVICS Ervin, *A személy elleni bűncselekmények*, in BELOVICS – MOLNÁR – SINKU 101–105; HORVÁTH, *A személy elleni bűncselekmények* 329–333; LASSÓ, *Magzattelhajtás* 523–529; valamint HÁMORI, *A magzat élethez való joga* 139–151.

¹⁴⁶ Ld. 1997. évi CLIV. tv. 1. § c) pont, 2. § (1) bek., 3. § i), j), n) pont, 16. § (5) bek., 17. § (2) bek. b) pont, 18. § (1)–(2) bek., 21. § (2) bek.

¹⁴⁷ Vö. Alkotmány 54. § (1) bek.

¹⁴⁸ Ld. Btk. 22. §; MOHÁCSI Péter – SZEDER Gyula, *A büntetőjogi felelősségre vonás akadályai*, in *A Büntető Törvénykönyv magyarázata. Általános Rész* (szerk. Györgyi Kálmán és Wiener A. Imre; KJK, Budapest 1996) 61–76; valamint vö. HÁMORI Antal, *Az „autonómia tisztelete” a magyar jogban (a szíami ikrek élethez való joga és szüleik önrendelkezéshez való joga „kollíziójá”-nak tükrében)*, in *Alma Mater* (2001) 5/113–134. Vö. CIC 1323. k. 4. sz. (ha a magatartás belsőleg nem rossz, vagy nem válik a lelkek kárára); 14. k., 1608. k. 4. §, 1728. k. 1. §, és 1679. k.; ld. ET 98–99.; ERDŐ, *Egyházjog* 73 és 616–617.

történeti elkövetési magatartás (a magzat elhajtása, illetve elhajtatása),¹⁴⁹ bármely módon és eszközzel is valósul meg az.

A „*duplex effectus*” elve alapján e „hatás” esetén a „magzatelhajtás” nem esik a CIC 1398. (illetve 1397.), illetőleg a CCEO 1450. kánonjának hatálya alá. A Btk. alkalmazásában megjelenő „végszükségi” indikáció azonban tágabb kategória, mint a „*duplex effectus*” elvének alkalmazási köre. A Btk. alkalmazásában (bírói gyakorlatban) megjelenő „végszükségi” indikáció szerint ugyanis – túl azon, hogy e „jog”-ban a magzat halála „kisebb sérelemnek számít”, mint édesanyja halála (pedig egyik élet sem értékeesebb, mint a másik¹⁵⁰) – a magzat halála nemcsak eltűrt (nem kívánt) következmény „lehet”.¹⁵¹ E világi „jog” szerint a magzat halála *kívánva* „bekövetkezhet” avégett, hogy anyja élete meg legyen mentve. E felfogás szerint a jó cél „szentesíti” a rossz eszközt. Ráadásul ebben az esetben a „terhesség” az időtartamától függetlenül „szakítható meg”.¹⁵² Véleményem szerint az Alkotmány 60. §-ának (1) bekezdésében foglalt lelkiismereti szabadságot sérti az abortusz-„törvény” 14. §-ában foglalt rendelkezés (bizonyos értelmezése), mivel az ún. „végszükségi indikáció”¹⁵³ eseti köre tágabb a „*duplex effectus*” elve alapján fennálló eseti körnél, vagyis annál, amit a kánoni jog még elvisel, és aminek áthágását a hatályos *Egyházi Törvénykönyv* is büntetni rendeli.¹⁵⁴ A „hatályos” magyar állami „jog” „végszükségi indikáció”-ja alapján ugyanis (mivel az „indikáció” – adott értelmezése – nem zárja ki¹⁵⁵) az állapotos nő életének megmentése érdekében a magzat halála kívánt következmény is „lehet”, ami emberölés, abortusz (ebben az esetben a cél „szentesíti” az eszközt, a jót a rosszon keresztül érik el).¹⁵⁶

¹⁴⁹ Vö. ERDŐ, *Egyházjog* 535 (122-es sz. lábjegyzet).

¹⁵⁰ Ld. pl. CastiC III. 2. c) pont.

¹⁵¹ Ld. 1992. évi LXXIX. tv. 6. § (4) bek. a) pont. Vö. Btk. 30. § (1) bek.

¹⁵² Vö. 1992. évi LXXIX. tv. 14. § („A terhességmegszakítás elvégzésére, illetve az abban való közreműködésre – az állapotos nő életét veszélyeztető ok kivételével – orvos és egészségügyi szakdolgozó nem kötelezhető.”), és Alkotmány 60. § (1) bek.

¹⁵³ Ld. 1992. évi LXXIX. tv. 6. § (4) bek. a) pont.

¹⁵⁴ Ld. CIC 1397–1398. k.; vö. uo. 1324. k. 1. § 5. sz. és 3. §; CCEO 1450. k.; vö. uo. 1415. k.; továbbá VS 71–72., 77–78., 119. pont; GS 27. pont; VI. PÁL PÁPA, *Beszéd a redemptoristákhoz*, 1967. szeptember, in AAS 59 (1967) 962; HV 14. pont; RP, in AAS 77 (1985) 221.; KEK 1749–1761.

¹⁵⁵ Vö. 1992. évi LXXIX. tv. 14. §.

¹⁵⁶ E szabályozás koncepcióján belül is meglévő ellentmondásosságát az is mutatja, hogy a „terhesség” az időtartamától függetlenül akkor is „megszakítható”, ha a magzatnál a „szülés utáni étellel összeegyeztethetetlen rendellenesség” áll fenn. Ld. 1992. évi LXXIX. tv. 6. § (4) bek. b) pont. E szabályozás esetén ugyanis előfordulhat (és valószínűleg elő is fordult már), hogy míg valaki „ilyen” rendellenességgel (károsodással) megszületik („megszülethet”), addig egy másik ember, akinek a károsodása ezt a („terhesség”-megszakításra „okot adó”) szintet ugyancsak eléri (elérte),

ÖSSZEFOGLALÁS

A kétfajta jogrend közti különbség sajátos büntetéseik céljaiban és eszközeiben is tükröződik: míg az *egyházi jog* elsődlegesen az *örök életet szolgálja*, hirdeti és védelmezi (azt tekinti a legfőbb közjónak), addig a *világi jog az evilági életre* (a földi javakra) koncentrálna, eszközeit (pl. a Btk. büntetési tételeit) annak szolgálatában biztosítja. Ha azonban az ember teljes méltóságának védelme és kibontakoztatása a világi jog célja (nem annak megsértése és megsemmisítése: ld. abortusz és „eutánázia”), eszközül pedig a *természetjog* követelményeit is segítségül hívja, annak figyelembevételével hozza és alkalmazza jogszabályait, akkor a világi jog is az emberi testvériséget, az ember igaz javát és az egész emberiséget szolgálja.

Az *emberi élet* ugyanis nem pusztán személyes, hanem *közösségi, társadalmi érték* is, *alapvető, örök érték*, minden *személyi jog forrása és feltétele*, amely a fogantatás pillanatától a természetes végéig *szent és sérthetetlen*. Az ember sérthetetlensége elsődleges és alapvető módon az emberi élet sérthetetlenségében jelentkezik. Az ennek megfelelő, teljes, feltétlen jogi védelmet a világi társadalmakban is biztosítani kell.¹⁵⁷

II. János Pál pápa *Christifideles laici* kezdetű apostoli buzdításában is olvashatjuk, hogy az összes sötét jövődőlés és földet elhomályosító vak önszeretet ellenében *az élet pártján kell állni*, s minden egyes emberi életben föl kell fedezni annak csodálatos, isteni ragyogását, fölbecsülhetetlen értékét.¹⁵⁸

Az ember megölése, az élet kioltása, így a magzatelhajtás, az „eutánázia”, és az öngyilkosság is súlyos bűn („szégyenletes gaztett”). Az étellel nem egyeztethető össze a személyi méltóság bármilyen megsértése. Az ember élete

---

de kevésbé károsodott és akár idősebb is, mint a már élve megszületett (pl. kilenc hónapos, míg az élve megszületett csak nyolc hónapos, ún. „koraszülött”), „nem születhet meg” („nem születhetett meg”) élve, mert e szabályozás alapján megöl(„het”)ik vagy megöl(„het”)ték őt. Azt, hogy az ilyen károsodással élve megszületett gyermek jogszerűen nem ölhető meg (sem édesanyja, édesapja, sem orvos vagy más által), a szerzők az uralkodó világi jogi felfogás szerint nem vitatják. Ezért a szabályozás a még meg nem született, említett károsodással rendelkező gyermek szempontjából vizsgálendő. Véleményem szerint a koncepción belül sem adható észszerű és humánus (emberi és igazságos) magyarázat arra, hogy míg a fiatalabb és betegebb embert az állam szerint sem szabad megölni, addig az idősebb (pl. kilenc hónapos) és kevésbé károsodott magzat az állam szerint „megölhető”; a különbség mindössze az, hogy az utóbbi – noha idősebb (és egészségesebb) – még nem született meg élve. Ez a szabályozás önmagában is jól mutatja, hogy a „születés” miért mesterséges és önkényes normatív határvonal.

¹⁵⁷ Ld. PCI, Resp., in AAS 80 (1988) 1818; GS 43., 73–76. pont; KEK 2270., 2274., 2323.; CL 37–39., 42. pont; EV 20. pont (az élethez való jog „az alapvető jogok legelsője”) és 44. pont; MA, in AAS 66 (1974) 738; Donum V, in AAS 80 (1988) 78–79 (I. 1.), 98–99 (I. 3.); EDC 35. és 46. pont; MKPK 2003. évi bioetikai körlevele 24–25., 27–29., 32., 60. pont.

¹⁵⁸ Ld. CL 38. pont.

és méltósága érinthetetlen. Az embernek tisztelettel kell lennie minden emberi teremtmény személyes méltósága iránt, létének első pillanatától kezdve. Az emberi méltóság alapja nem az értelem és szabad akarat gyakorlásának aktuális képessége, hanem az emberi fajhoz tartozás ténye.¹⁵⁹

Az embernek velekeletkezett, létezésénél fogva őt megillető, ember voltából eredő (*ipso facto*) alanyi jogai vannak. A *magzati* korban lévő emberi életnek a megszületett emberi léttől eltérő jogi minősítésére a törvényhozónak, alkotmányozónak nincs joga, mert a magzatot – akár az anyatestben van, akár azon kívül (mesterséges körülmények között) – *fogantatásának pillanatától* kezdve embernek, feltétlen jogalanynak (teljesen jogképes személynek) kell tekintenie.¹⁶⁰

Az emberi életet oltalmazó parancsolat („Ne ölj!”) legmélyebb szempontja, hogy feltétlen tiszteletet és szeretetet követel minden emberi lény élete iránt, akkor is, ha a születő gyermek életéről és az édesanyja életét veszélyeztető ok fennállásáról van szó. Az ember ugyanis szeretetre lett teremtve, s így az emberi élet kioltása az állapotos nő életveszélye esetén sem lehet cél.

A *magzatelhajtás* (és az „*eutanázia*” problémája) vonatkozásában is kiemelendő: az étellel nem rendelkezhetünk; egyedül Isten az élet ura, kezdetétől a végéig; mi emberek az életnek csak gondos sáfárai vagyunk, és nem a szuverén ura.¹⁶¹ A mi feladatunk, hogy az *életet* hálával, szeretettel *elfogadjuk* és *megőrizzük* – a *Teremtő dicsőségére* és *lelkünk üdvösségére*.

¹⁵⁹ Ld. MKPK 2003. évi bioetikai körlevele 12. pont.

¹⁶⁰ Vö. 64/1991. (XII. 17.) AB határozat, Lábady Tamás alkotmánybíró párhuzamos véleménye, 48/1998. (XI. 23.) AB határozat, Lábady Tamás alkotmánybíró különvéleménye.

¹⁶¹ Ld. 17-es sz. lábjegyzet; és KEK 2261.; EV 3., 39–41., 46–47., 81. pont; EDC 42–43., 47., 136–137. pont („Főleg, ’semmi és senki sem adhat felhatalmazást ártatlan emberi lény, akár magzat vagy embrió, gyermek vagy felnőtt, öreg, beteg, gyógyíthatatlan vagy haldokló megölésére. Sőt, mi több, senki sem kérheti ezt a gyilkos cselekedetet saját maga vagy másvalaki számára, akiért felelős, sem nem egyeztetik bele sem kifejezetten sem bennefoglaltan. Semmiféle hatóság nem írhatja elő vagy engedélyezheti törvényesen. Tény az, hogy ez az isteni törvény megsértése, sérelem az emberi személy méltósága ellen, életellenes büntett, merénylet az emberiség ellen.”), 139., 147. pont.